МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ, ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Кваліфікаційна робота
бакалавра

ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ВПО В УМОВАХ ВІЙНИ

Виконав: студент 4-го курсу,
групи 6.2312-ср
спеціальності 231 «Соціальна робота»
освітньо-професійної програми
«Соціальна робота»
А.П. Мадін

Керівник: доцент кафедри соціології,
к.філос.н. Сорокіна О. С.

Рецензент: доцент кафедри філософії,
публічного управління та соціальної роботи,
доцент, к.психол.н. Бойко Г.В.

Запоріжжя – 2026

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціології та управління
Кафедра філософії, публічного управління та соціальної роботи
Рівень вищої освіти бакалавр
Спеціальність 231 «Соціальна робота»
Освітньо-професійна програма «Соціальна робота»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи
_____Т.І.Бутченко
«____»_____2026 року

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ
Мадіну Артуру Петровичу
(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи: Технології соціальної роботи із забезпечення психосоціальної підтримки впо в умовах війни
керівник роботи: Сорокіна Олександра Сергіївна, к.філос.н., доцент
(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)
затверджені наказом ЗНУ від «12» грудня 2025 року № 1795-с

2. Строк подання студентом роботи 09 червня 2026 року

3. Вихідні дані до роботи Біскуп М. М., Волинець Н. В. Соціально-психологічний портрет внутрішньо переміщених осіб. Грааль науки , Вип. 40, С. 533–535.; Грабар Е. В., Антонюк В. В. Війна та внутрішньо переміщені особи: від аналізу проблеми до впровадження ефективних рішень 2024, Національні інтереси України, № 3(3) С. 287-295..; Семигіна Т. В., Гусак Н. Є., Трухан С. О. Соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб. Український соціум, 2015. № 2. С. 65-72..; Семигіна Т. В. Сучасна соціальна робота. Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с.; Шульга Г. Б, Бугайчук І. М. Особливості соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами. Особистість та екологічні проблеми, 2025. № 4 (3), 64-69 тощо.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1. Вивчити історію дослідження технологій соціальної роботи із забезпечення соціальної підтримки ВПО в умовах війни. 2. Уточнити поняття «технології соціальної роботи», «війна», «внутрішньо переміщені особи», «психосоціальна підтримка». 3. Розглянути принципи і методи дослідження технологій соціальної роботи із забезпечення психосоціальної підтримки ВПО в умовах війни. 4. Визначити психосоціальний портрет та ключові проблеми ВПО в умовах війни. 5. Проаналізувати класифікації та зміст технологій психосоціальної підтримки в соціальній роботі. 6. Дослідити

нормативно-правове та організаційне забезпечення соціальної допомоги ВПО в Україні. 7. Визначити особливості адаптації та психосоціальних потреб ВПО. 8. Проаналізувати ефективність впровадження технологій психосоціальної допомоги у діяльності соціальних служб. 9. Запропонувати шляхи підвищення ефективності технологій соціальної роботи із забезпечення психосоціальної підтримки ВПО в умовах війни.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)_____

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Сорокіна О. С, доцент кафедри соціології	02.02.2026	02.02.2026
Розділ 2	Сорокіна О. С, доцент кафедри соціології	11.03.2026	11.03.2026
Розділ 3	Сорокіна О. С, доцент кафедри соціології	03.04.2026	03.04.2026

7. Дата видачі завдання 20 січня 2026 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	Листопад – грудень 2025	*виконано*
2.	Бібліографічний пошук	Січень – лютий 2026	*виконано*
3.	Розробка основних положень роботи	Січень – лютий 2026	*виконано*
4.	І розділ	Лютий – березень 2026	*виконано*
5.	ІІ розділ	Березень – квітень 2026	*виконано*
6.	ІІІ розділ	Квітень – травень 2026	*виконано*
7.	Систематизація висновків	Травень 2026	*виконано*
8.	Нормоконтроль	Травень – червень 2026	*виконано*

Студент _____ А. П. Мадін

Керівник роботи _____ О. С. Сорокіна

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ І. С. Цапліна

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота складається зі 70 сторінок, 59 позиції у списку літератури, 1 додатка.

ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ, ПСИХОСОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА, СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ, ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН, ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНА ОСОБА

Мета дослідження: дослідити технології соціальної роботи із забезпечення психосоціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб в умовах війни.

Об'єкт дослідження: психосоціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб у системі соціальної роботи в умовах війни.

Предмет дослідження: технології соціальної роботи із забезпечення психосоціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб в умовах війни.

Методи дослідження: аналіз наукової літератури, узагальнення, порівняння, анкетування, кількісний аналіз, описовий, контент аналіз, проєктування.

Гіпотеза дослідження: ефективність психосоціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб в умовах війни значно підвищується за умови застосування сучасних технологій соціальної роботи, що передбачають комплексний підхід, поєднання психологічної та соціальної допомоги, а також урахування індивідуальних потреб ВПО.

Висновки: 1. Психосоціальна підтримка є комплексною системою заходів, що поєднує соціальні, психологічні та педагогічні методи, і спрямована на відновлення психологічного благополуччя та соціального функціонування особистості.

2. Основними напрямами підвищення ефективності психосоціальної підтримки ВПО визначено впровадження комплексного та індивідуалізованого підходу, розширення спектра психологічних послуг, підвищення їх доступності, посилення інформаційної роботи та розвитку міжсекторальної взаємодії.

SUMMARY

The qualification work consists of 70 pages, 59 items in the bibliography, 1 appendices.

SOCIAL WORK TECHNOLOGIES, PSYCHOSOCIAL SUPPORT, SOCIAL ADAPTATION, PSYCHOEMOTIONAL STATE, INTERNALLY DISPLACED PERSON

The purpose of research: to explore social work technologies for providing psychosocial support to internally displaced persons in war conditions.

Object of research: psychosocial support for internally displaced persons in the social work system in wartime.

Subject of research: social work technologies for providing psychosocial support to internally displaced persons in war conditions.

Research methods: analysis of scientific literature, generalization, comparison, questionnaire, quantitative analysis, descriptive, content analysis, design.

The hypothesis of the study is the effectiveness of psychosocial support for internally displaced persons in wartime conditions is significantly increased by applying modern social work technologies that involve a comprehensive approach, a combination of psychological and social assistance, and taking into account the individual needs of IDPs.

Conclusions: 1. Psychosocial support is a comprehensive system of measures that combines social, psychological and pedagogical methods and is aimed at restoring psychological well-being and social functioning of the individual.

2. The main areas for increasing the effectiveness of psychosocial support for IDPs are the implementation of a comprehensive and individualized approach, expanding the range of psychological services, increasing their accessibility, strengthening information work and developing intersectoral interaction.

ЗМІСТ

ВСТУП 3
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ВПО В УМОВАХ ВІЙНИ 6
1.1. Історія дослідження технологій соціальної роботи із забезпечення психосоціальної підтримки ВПО в умовах війни 6
1.2. Уточнення основних понять дослідження: «технології соціальної роботи», «війна», «внутрішньо переміщені особи», «психосоціальна підтримка» 11
1. 3. Принципи та методи дослідження технологій соціальної роботи із забезпечення психосоціальної підтримки ВПО в умовах війни 16
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ВПО В УМОВАХ ВІЙНИ 22
2.1. Психосоціальний портрет та ключові проблеми ВПО в умовах війни 22
2.2. Класифікація та зміст технологій психосоціальної підтримки в соціальній роботі 27
2.3. Нормативно-правове та організаційне забезпечення соціальної допомоги ВПО в Україні 33
РОЗДІЛ 3. ПРАКСЕОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ВПО В УМОВАХ ВІЙНИ 41
3.1. Емпіричне дослідження особливостей адаптації та психосоціальних потреб ВПО 41
3.2. Аналіз ефективності впроваджених технологій психосоціальної допомоги у діяльності соціальних служб 49
3.3. Шляхи підвищення ефективності технологій соціальної роботи із забезпечення психосоціальної підтримки ВПО в умовах війни 52
ВИСНОВКИ 57
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ 60
ДОДАТКИ 67

ВСТУП

Актуальність дослідження. Повномасштабна війна в Україні зумовила значні соціальні зміни та стала причиною масового внутрішнього переміщення населення. Мільйони громадян були змушені залишити свої домівки, втратили звичне соціальне середовище, роботу, житло та стабільні умови життя. Внутрішньо переміщені особи (ВПО) належать до категорії населення, яка перебуває у складних життєвих обставинах, оскільки вимушене переміщення супроводжується психологічним стресом, емоційною нестабільністю, почуттям тривоги, невпевненістю у майбутньому та труднощами соціальної адаптації. Особливо гостро проблема психосоціальної підтримки постає серед дітей, осіб старшого віку, людей з інвалідністю та сімей, які втратили житло або джерела доходу.

У сучасних умовах соціальна робота спрямована не лише на надання матеріальної допомоги ВПО, а й на забезпечення їхньої психологічної стійкості, соціальної адаптації та відновлення здатності до повноцінного функціонування у новому соціальному середовищі. Саме тому сучасна соціальна робота потребує впровадження нових технологій допомоги, орієнтованих на подолання психологічних наслідків війни, відновлення емоційного благополуччя та соціальної інтеграції ВПО.

Проблемна ситуація. Масове переміщення населення стало причиною того, що кількість людей, які перебувають у стані психологічного стресу, втрати соціальних зв'язків, життєвої стабільності та відчуття безпеки, різко зросла. ВПО стикаються не лише з матеріальними труднощами, а й із проблемами соціальної адаптації, емоційної нестабільності та психологічної вразливості, що потребує комплексної професійної підтримки з боку фахівців соціальної роботи. Незважаючи на активну діяльність державних установ, міжнародних та громадських організацій, система психосоціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб залишається недостатньо узгодженою та ефективною.

Актуальні наукові дослідження свідчать про зростання інтересу до проблеми психосоціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб в умовах

війни (М. Біскуп, М. Васильєва-Халатникова, О. Вознесенська, О. Войтенко, К. Педько, Ю. Сахарук, І. Сьомкіна, Г. Шульга тощо). Дослідники Н. Гусак, К. Ландік, Л. Осіпова, Т. Семигіна, С. Трухан, О. Фуштей, у своїх наукових працях приділяють значну увагу особливостям психологічного стану переселенців, проблемам їх соціальної адаптації, а також ролі соціальної роботи у подоланні наслідків вимушеного переміщення.

Водночас аналіз наукових джерел демонструє, що питання технологій соціальної роботи із забезпечення психосоціальної підтримки ВПО в умовах війни залишається недостатньо розробленим. Насамперед це стосується практичних механізмів реалізації психосоціальної підтримки, методів роботи соціального працівника з внутрішньо переміщеними особами та форм організації соціальної допомоги в умовах воєнного стану. Отже, саме ці аспекти визначають актуальність обраної теми дослідження.

Об'єкт дослідження: психосоціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб у системі соціальної роботи в умовах війни.

Предмет дослідження: технології соціальної роботи із забезпечення психосоціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб в умовах війни.

Мета дослідження: дослідити технології соціальної роботи із забезпечення психосоціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб в умовах війни.

Для досягнення мети, необхідно виконати наступні *завдання:*

– проаналізувати історію дослідження технологій соціальної роботи із забезпечення соціальної підтримки ВПО в умовах війни;

– уточнити поняття «технології соціальної роботи», «війна», «внутрішньо переміщені особи», «психосоціальна підтримка»;

– визначити принципи і методи дослідження технологій соціальної роботи із забезпечення психосоціальної підтримки ВПО в умовах війни;

– охарактеризувати психосоціальний портрет та ключові проблеми ВПО в умовах війни;

– проаналізувати класифікації та зміст технологій психосоціальної підтримки в соціальній роботі;

– дослідити нормативно-правове та організаційне забезпечення соціальної допомоги ВПО в Україні;

– дослідити особливості адаптації та психосоціальних потреб ВПО;

– проаналізувати ефективність впровадження технологій психосоціальної допомоги у діяльності соціальних служб;

– запропонувати шляхи підвищення ефективності технологій соціальної роботи із забезпечення психосоціальної підтримки ВПО в умовах війни.

Гіпотеза. Ефективність психосоціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб в умовах війни значно підвищується за умови застосування сучасних технологій соціальної роботи, що передбачають комплексний підхід, поєднання психологічної та соціальної допомоги, а також урахування індивідуальних потреб ВПО.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури, додатків.

РОЗДІЛ 1
МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ВПО В УМОВАХ ВІЙНИ

1.1. Історія дослідження технологій соціальної роботи із забезпечення психосоціальної підтримки ВПО в умовах війни

Дедалі більшої наукової популярності та значущості у наукових дослідженнях соціальної роботи, психології, соціології набуває проблематика психосоціальної підтримки осіб, які постраждали внаслідок війни та вимушеного переміщення. Воєнні дії в Україні призвели до масової міграції населення, тому гостро постало питання соціальної роботи із внутрішньо переміщеними особами (далі – ВПО).

Перші системні дослідження психологічних наслідків війни та можливостей їх подолання за допомогою соціальних і психологічних інтервенцій розпочались у післявоєнний період Першої та Другої світових воєн. Зокрема, у період Другої світової війни було створено низку соціальних і реабілітаційних програм, що були спрямовані на відновлення соціальних зв'язків і психологічну адаптацію людей після травматичного досвіду війни.

Одразу після закінчення Другої світової війни, коли значна кількість населення була змушена залишити місця свого проживання, відбувався розвиток системи соціальної підтримки ВПО. Відтоді питання допомоги переміщеним особам ставало дедалі важливішим напрямком діяльності міжнародних організацій. Сьогодні одним із документів, що регламентує підходи до роботи з цією категорією населення є «Переміщені особи», що був ухвалений у 2002 р. Міжнародною федерацією соціальних працівників [33].

У цьому документі наголошується про те, що соціальна робота з переміщеними особами має бути спрямована не лише на задоволення їхніх базових потреб, а й на формування стійкості та здатності до самостійного відновлення після пережитих кризових ситуацій. Акцентується увага на

поступовому переході від надання суто гуманітарної допомоги до створення умов для відновлення економічної активності населення, розвитку виробничого потенціалу та відбудови соціально-культурних і громадських інституцій [33].

У сучасній науковій літературі значна увага приділяється ролі соціальної роботи у наданні комплексної підтримки ВПО. Дослідники наголошують, що соціальна робота з цією категорією населення повинна поєднувати матеріальну допомогу, соціальний супровід, психологічну підтримку та заходи, спрямовані на відновлення соціальних зв'язків та інтеграцію у приймаючі громади. Ефективні моделі соціальної роботи передбачають використання міждисциплінарного підходу, що поєднує соціальні, психологічні та медичні інтервенції [54].

Особливо актуальним дослідження технологій психосоціальної підтримки ВПО стало після початку російсько-української війни. Повномасштабне вторгнення у 2022 р. спричинило масове переміщення населення та значно посилило потребу у соціально-психологічній допомозі. За даними міжнародних організацій, мільйони громадян України були змушені залишити свої домівки, що призвело до масштабних соціальних і психологічних наслідків для населення [58].

Дослідники Т. Семигіна, Н. Гусак та С. Трухан розглянули проблеми, з якими стикаються внутрішньо переміщені особи, а також навели основні інтервенції у соціальній роботі з цією групою осіб. Науковці запропонували умовно поділяти стратегії втручання за тривалістю на дві групи. До першої групи належать короткострокові стратегії, серед яких кризове втручання, аутріч-робота та моделі, орієнтовані на розв'язання конкретних завдань соціальної роботи. Друга група – довгострокові підходи, що орієнтовані на системно-екологічну модель соціальної роботи. Теоретичним підґрунтям цієї групи підходів є концепція «людина в оточенні» та концепція «економічної спроможності». Вони передбачають комплексний розгляд життєвих ситуацій особистості та ресурсів. Водночас дослідники звертають увагу на недостатній рівень професійної підготовки працівників державних соціальних служб, що може знижувати

ефективність та якість роботи з ВПО [42].

Зі свого боку Л. Осіпова виокремлює такі основні проблеми, з якими стикаються ВПО: доступ до базових послуг, таких як харчування, чиста вода, охорона здоров'я та освіта, а також труднощі із документами та правовим забезпеченням. Водночас існує велика проблема, що пов'язана з психічним здоров'ям і травмами. Досвід переміщення є травматичним, однак часто він також пов'язаний із тим, що ВПО були свідками або жертвами насильства, втратили близьких або вимушено розлучились із ними. Проблеми психічного здоров'я, а також депресії, тривоги і посттравматичний стресовий розлад, є поширеними, але часто залишаються поза увагою спеціалістів [30].

О. Фуштей, К. Ландік досліджують проблеми адаптації ВПО в умовах воєнного часу. Дослідниці наголошують на провідній ролі соціальних працівників у цьому процесі, адже саме вони є посередниками між адміністративно-правовою системою соціального захисту та ВПО. Дослідження відзначає два підходи до розуміння адаптації: соціокультурний і ресурсний. «Адаптація охоплює не лише пристосування ВПО до нового оточення, але й акцентує увагу на приймаючому суспільстві та його готовності до інтеграції. Запровадження соціально орієнтованих програм, що спрямовані на підтримку ВПО та створення сприятливого середовища для їхньої адаптації, може відігравати головну роль у забезпеченні їхнього успіху» [51].

Ю. Сахарук аналізує сучасні підходи до соціальної роботи з ВПО в умовах воєнного стану. Дослідниця стверджує, що на сучасному етапі розвитку системи соціального захисту населення важливе місце посідають соціальні технології та технології соціальної роботи, що активно впроваджуються у практику надання соціальних послуг. Їх використання забезпечує можливість досягнення результатів із наперед визначеними характеристиками, що є однією з основних переваг такого підходу. Серед технологій соціальної роботи із сім'ями ВПО дослідниця виокремлює: 1) профілактичні заходи, що допомагають усунути причини можливих труднощів; 2) соціальну діагностику, результати якої допомагають сформувати соціальний діагноз; 3) соціальний супровід та

патронаж, що полягає у регулярній підтримці сімей через матеріальну, психологічну та консультативну допомогу; 4) аналіз психологічного стану ВПО [41].

О. Войтенко дослідила проблему ефективних напрямів психосоціальної допомоги ВПО під час війни в Україні та дійшла висновку, що провідними напрямками психосоціальної допомоги ВПО є: «діагностика актуального психологічного стану, нормалізація та стабілізація емоційного стану, зміна негативних тенденцій у поведінці, налагодження взаємовідношень в родині, подолання наслідків психотравми. Це здійснюється за допомогою таких психокорекційних технологій психосоціальної допомоги, а саме: групового та індивідуального психологічного консультування, ігрової, пісочної терапії, а також арт-терапевтичних методів: казкотерапії; театралізації; малювання; кольоротерапії» [9, с. 49].

Аналізом інноваційних практик допомоги та адаптації в умовах сучасних суспільних викликів займались О. Вознесенська, М. Васильєва-Халатникова та О. Протас. Сьогодні інноваційні підходи та технології соціальної роботи з ВПО базуються на використанні цифрових ресурсів, онлайн-комунікації та новітніх психологічних методик. Тут важливого значення набуває цифровізація соціальних послуг, що дозволяє оптимізувати взаємодію між отримувачами допомоги та соціальними службами. Зокрема, використання електронних платформ, таких як «Дія.Освіта» та «Допомога поруч», а також розвиток систем дистанційного консультування сприяють оперативному реагуванню на потреби ВПО та підвищують доступність соціальних послуг. Поряд із цим, застосування арт-терапевтичних практик, технік когнітивно-поведінкової терапії та інших психологічних методів допомагає зменшити рівень психоемоційного напруження, підтримати психологічну стабільність та сприяти адаптації внутрішньо переміщених осіб до нових умов життя [6, 7].

Міжнародні дослідження також підтверджують ефективність комплексних програм психосоціальної підтримки. Фахівці International Organization for Migration підкреслюють, що інтеграція психологічного консультування,

соціального супроводу та групових форм підтримки сприяє покращенню психічного благополуччя внутрішньо переміщених осіб та їхній успішній інтеграції у нове соціальне середовище. Такі програми допомагають відновити соціальні зв'язки, зменшити рівень тривожності та сприяти формуванню відчуття безпеки у людей, які пережили травматичний досвід вимушеного переміщення

Поєднання цифрових інструментів, соціально-економічних механізмів підтримки та психотерапевтичних практик формує новий підхід до організації соціальної роботи в умовах воєнних криз. Такий підхід передбачає комплексне вирішення проблем внутрішньо переміщених осіб, орієнтоване на підвищення їхньої соціальної активності, розширення можливостей для самореалізації та зміцнення людського потенціалу. Важливим напрямом сучасної соціальної роботи стає створення інклюзивного соціального середовища та підтримка процесів інтеграції переселенців у приймаючі громади, що сприяє зміцненню соціальної згуртованості та сталому розвитку суспільства.

Після початку повномасштабної війни в Україні у 2022 р. інтерес до дослідження проблем психосоціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб значно зріс. У сучасних наукових працях акцентується увага на необхідності розроблення нових моделей соціальної роботи, спрямованих на подолання наслідків війни, підтримку психічного здоров'я населення та сприяння соціальній інтеграції внутрішньо переміщених осіб у приймаючі громади. Дослідники наголошують, що сучасні технології соціальної роботи повинні бути орієнтовані на індивідуальні потреби людини, передбачати активну участь громади та базуватися на принципах гуманізму, соціальної справедливості та міжвідомчої взаємодії.

Аналіз наукових досліджень засвідчує, що проблема психосоціальної підтримки ВПО є актуальним і комплексним напрямом сучасної науки, що сформувався під впливом воєнних конфліктів і має чітко виражений міждисциплінарний характер. Історичний розвиток підходів до роботи з переміщеними особами демонструє поступовий перехід від надання

гуманітарної допомоги до впровадження комплексних програм, спрямованих на відновлення психологічного благополуччя, соціальної активності та інтеграції у суспільство. Сучасні дослідження підтверджують, що ВПО стикаються з багатьма соціально-економічними і психологічними проблемами, зокрема це труднощі доступу до базових ресурсів, наслідки психотравматичного досвіду та порушення соціальних зв'язків, що зумовлює необхідність застосування комплексних технологій соціальної роботи. Встановлено, що ефективна психосоціальна підтримка має поєднувати короткострокові та довгострокові інтервенції, містити психологічне консультування, соціальний супровід, реабілітаційні та інтеграційні заходи. Водночас важливим напрямом розвитку є впровадження інноваційних підходів, зокрема цифрових технологій, дистанційних форм допомоги та сучасних психотерапевтичних методик, що підвищують доступність і ефективність соціальних послуг.

Отже, сучасна соціальна робота з ВПО повинна базуватися на принципах комплексності, індивідуалізації, міжсекторальної взаємодії та орієнтації на потреби людини, що сприятиме їх успішній адаптації та інтеграції у приймаючі громади.

1.2. Уточнення основних понять дослідження: «технології соціальної роботи», «війна», «внутрішньо переміщені особи», «психосоціальна підтримка»

У контексті дослідження технологій соціальної роботи із забезпечення психосоціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб особливої уваги потребує розкриття змісту таких понять, як «технології соціальної роботи», «війна», «внутрішньо переміщені особи» та «психосоціальна підтримка». Саме ці поняття відображають специфіку соціальної роботи з людьми, які зазнали впливу воєнних подій і потребують комплексної соціальної та психологічної допомоги.

В. Шахрай подає таке визначення поняття технології соціальної роботи:

«це один із напрямів соціальних технологій, діяльність якого спрямована на надання соціальних послуг, підтримки та допомоги особам, які опинилися у складних життєвих обставинах» [53].

За О. Сільвестровою, технології соціальної роботи – це «комплекс методів, способів і засобів впливу, які застосовуються соціальними педагогами для результативного розв'язання соціальних проблем та підвищення ефективності надання соціально-педагогічної допомоги різним категоріям населення» [44].

Виділяють такі технології соціальної роботи: соціальна діагностика, соціальна профілактика, соціальна реабілітація, соціальна корекція та соціальна терапія [23].

Деякі дослідники технології соціальної роботи і соціальної допомоги умовно поділяють на три групи: 1) технології діагностики, що ґрунтуються на аналізі соціальних процесів, вивченні соціальних проєктів та прогнозуванні можливих тенденцій їхнього подальшого розвитку, також вони дозволяють своєчасно виявляти соціальні проблеми, визначати потреби різних категорій населення та оцінювати потенційні ризики; 2) технології конструювання і проєктування, що передбачають розроблення стратегій і програм соціального розвитку, формування моделей соціальної підтримки та визначення оптимальних шляхів вирішення соціальних проблем; 3) технології реалізації соціальних проєктів, програм та впровадження соціальних інновацій, що спрямовані на практичне застосування розроблених програм і методів соціальної роботи, організацію соціальних послуг та оцінювання ефективності їхнього впливу на вирішення соціальних проблем [44].

За масштабом об'єкта технології соціальної роботи поділяють на:

– глобальні (пов'язані із вирішенням загальнолюдських проблем);

– регіональні (направлені на вивчення закономірностей соціального життя певних територій);

– інноваційні (спрямовані на створення і впровадження у суспільне життя нововведень, що мають покращити якість життя населення);

– рутинні (засновані у минулому і сприяють збереженню існуючого

порядку);

– інформаційні (направлені на покращення безпосередньо інформаційного процесу, його відтворення та функціонування);

– історичні (спрямовані на осмислення історичного досвіду за законами соціальної технологізації);

– демографічні (спеціалізуються на вивченні і виробленні способів механізму відтворення населення, зміни його чисельності, складу, розміщення тощо) [44].

Залежно від рівня складності технології соціальної роботи поділяються на прості, які можуть використовуватися без спеціальної професійної підготовки; складні, що потребують відповідної кваліфікації фахівця; а також комплексні, реалізація яких передбачає залучення групи спеціалістів із різних професійних сфер [53].

Українські дослідники також підкреслюють, що технології соціальної роботи охоплюють широкий спектр інструментів, зокрема соціальний супровід, кейс-менеджмент, кризове консультування, соціальну реабілітацію та психосоціальну підтримку. Такі технології застосовуються для вирішення різних соціальних проблем і спрямовані на підвищення якості життя людей, відновлення їхнього соціального функціонування та інтеграцію у суспільство [45].

Війна є складним соціально-політичним явищем, що характеризується організованим збройним протистоянням між державами, коаліціями держав або соціально-політичними групами. Вона супроводжується значними людськими втратами, руйнуванням соціальної інфраструктури та порушенням стабільного функціонування суспільства. У наукових дослідженнях війна розглядається не лише як військово-політичний конфлікт, але й як явище, що має глибокі соціальні, економічні та психологічні наслідки для населення [56].

У сучасній науковій літературі війна розглядається не лише як військове протистояння, але і як складний соціальний процес, що має значні соціально-економічні, демографічні та психологічні наслідки для населення. Зокрема,

Т. Семигіна зазначає, що війна суттєво трансформує соціальні інститути, поглиблює соціальну нерівність та спричиняє виникнення нових категорій соціально вразливого населення, серед яких особливе місце займають внутрішньо переміщені особи [43].

Отже, війна є складним соціальним явищем, що має багатовимірний вплив на розвиток суспільства. Її наслідки проявляються у зміні соціальних структур, виникненні гуманітарних криз та зростанні потреби у соціальній підтримці населення.

Однією з найбільш вразливих категорій населення в умовах воєнних конфліктів є внутрішньо переміщені особи. У міжнародному праві цей термін використовується для позначення людей, які були вимушені або зобов'язані рятуватися втечею або покинути свої домівки чи місця постійного проживання, зокрема в результаті або для уникнення наслідків збройного конфлікту, ситуацій загального насильства, порушень прав людини або природних лих чи техногенних катастроф, та які не перетинали міжнародно визнаний державний кордон [57]. Відповідне визначення закріплене у керівних принципах щодо внутрішнього переміщення, розроблених ООН.

В українському законодавстві поняття ВПО визначено у Законі України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». Згідно з цим документом внутрішньо переміщеною особою є «громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру» [17, 35].

Цитоване законодавче поняття містить основоположні ознаки переміщеної особи, а саме:

– наявність громадянства України;
– постійне проживання на території, яка постраждала від факторів,

перелічених у визначенні;

– полишення місця попереднього проживання;

– залишення місця проживання внаслідок застосування насильства чи вимушено.

Психосоціальна підтримка є важливим напрямом соціальної роботи, спрямованим на збереження та відновлення психологічного благополуччя людини, а також її здатності до соціального функціонування.

За Я. Дубініною, психосоціальна допомога – це цілеспрямований напрям професійної діяльності, основною метою якого є надання первинної психологічної допомоги та соціальної підтримки дітям та їх сім'ям, що перебувають у складних життєвих обставинах. Водночас важливим завданням такої допомоги є створення сприятливих умов для успішної адаптації особистості до зміненого соціального середовища та подолання наслідків кризових ситуацій [15].

Психосоціальна підтримка в умовах воєнного часу є одним з основних напрямів соціальної допомоги ВПО. Її ефективність полягає саме у комплексному характері, що передбачає поєднання психологічних, соціальних та адаптаційних заходів. Така підтримка спрямована на зменшення негативних наслідків вимушеного переміщення, відновлення психоемоційного стану особистості, розвиток адаптаційних ресурсів та профілактику можливих психічних порушень, спричинених пережитим травматичним досвідом. У таких умовах соціальні працівники та психологи відіграють важливу роль у процесі відновлення психологічної стабільності та соціальної адаптації людей.

Основні заходи психоемоційної підтримки:

– психологічна підтримка;

– кризове консультування;

– групова або індивідуальна психотерапія;

– програми реабілітації після травматичних подій.

Отже, основні поняття дослідження, такі як «технології соціальної роботи», «війна», «внутрішньо переміщені особи» та «психосоціальна

підтримка», формують цілісну теоретичну основу для розуміння специфіки соціальної роботи в умовах воєнного часу. Встановлено, що технології соціальної роботи є складною системою методів, форм і засобів впливу, спрямованих на вирішення соціальних проблем, відновлення соціального функціонування особистості та підвищення якості життя населення. Вони мають багаторівневу структуру, класифікуються за функціональним призначенням, масштабом і складністю та охоплюють різноманітні інструменти, серед яких важливе місце посідають соціальний супровід, кризове консультування, реабілітація та психосоціальна підтримка.

З'ясовано, що війна як складне соціальне явище має глибокі соціальні, економічні та психологічні наслідки, що проявляються у трансформації соціальних інститутів, зростанні соціальної вразливості населення та виникненні нових категорій осіб, що потребують підтримки. Однією з таких категорій є внутрішньо переміщені особи, які внаслідок збройного конфлікту змушені залишати місце постійного проживання, але залишаються в межах держави. Законодавче визначення ВПО закріплює основні ознаки цієї категорії населення та підкреслює вимушений характер їх переміщення [25].

Встановлено, що психосоціальна підтримка є невід'ємною складовою соціальної роботи і спрямована на відновлення психологічного благополуччя особистості та забезпечення її ефективного функціонування у соціальному середовищі. Вона має комплексний характер і передбачає поєднання психологічної допомоги, соціальної підтримки та реабілітаційних заходів, що сприяють адаптації ВПО до нових умов життя. Важливого значення набувають такі форми роботи, як кризове консультування, психотерапія, програми реабілітації та інші заходи, спрямовані на подолання наслідків психотравмуючих подій.

1. 3. Принципи та методи дослідження технологій соціальної роботи із забезпечення психосоціальної підтримки ВПО в умовах війни

Психосоціальна підтримка ВПО охоплює як соціальні, так і психологічні аспекти, що зумовлює необхідність використання міждисциплінарного підходу та поєднання теоретичних і емпіричних методів дослідження.

Під час пропонованого дослідження було використано такі наукові принципи:

- науковості;
- системності;
- комплексності;
- гуманізму;
- індивідуалізації;
- міждисциплінарності;
- практичної спрямованості.

Принцип науковості передбачає опору на сучасні наукові знання, теоретичні підходи та емпірично підтверджені дані. У межах дослідження цей принцип реалізується через аналіз наукових джерел, нормативно-правових актів, а також використання валідних методів збору та обробки інформації.

Принцип системності полягає у розгляді психосоціальної підтримки як цілісного явища, що охоплює взаємопов’язані елементи: соціальні послуги, психологічну допомогу, адаптаційні процеси та інституційні механізми їх реалізації. Застосування цього принципу дозволяє дослідити не окремі аспекти, а систему соціальної роботи загалом.

Принцип комплексності передбачає врахування різних факторів, що впливають на стан ВПО, зокрема соціально-економічних, психологічних, культурних та інституційних. Це дає можливість сформувати цілісне уявлення про потреби ВПО та ефективність наданої їм допомоги.

Не менш важливим є принцип гуманізму, що передбачає орієнтацію дослідження на потреби та інтереси людини, повагу до її гідності, прав і свобод. У контексті дослідження психосоціальної підтримки ВПО цей принцип є провідним, оскільки об’єктом дослідження є люди, які пережили травматичний

досвід.

Принцип індивідуалізації передбачає врахування унікального досвіду кожної внутрішньо переміщеної особи, її психологічного стану, соціального статусу та життєвих обставин. Це дозволяє уникнути узагальнень, що не відображають реальної різноманітності досвіду ВПО.

У дослідженні також використовується принцип міждисциплінарності, що полягає у поєднанні підходів соціальної роботи, психології, соціології та педагогіки. Це зумовлено тим, що проблема психосоціальної підтримки має комплексний характер і не може бути повністю досліджена в межах однієї наукової дисципліни.

Важливим є також принцип практичної спрямованості, що передбачає орієнтацію дослідження на вирішення реальних проблем ВПО та вдосконалення практики соціальної роботи. Результати дослідження можуть бути застосовані у діяльності соціальних служб та інших установ.

Для досягнення мети дослідження використано сукупність загальнонаукових, спеціально-наукових та емпіричних методів, що забезпечують багатовимірний аналіз досліджуваного явища. А на особливу увагу заслуговують дані методи:

- аналіз наукової літератури;
- узагальнення;
- порівняння;
- анкетування;
- кількісного аналізу;
- описовий;
- контент аналізу;
- проєктування.

Аналіз наукової літератури є фундаментальним етапом дослідження, що дозволяє дослідити сучасний стан розробленості проблеми психосоціальної підтримки ВПО, визначити основні підходи до класифікації технологій

соціальної роботи, а також узагальнити досвід їх застосування. Використання цього методу здійснювалося на платформі наукових баз даних, зокрема Google Scholar, OUCI, Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, для пошуку наукових статей, монографій, дисертацій та інших публікацій.

Метод узагальнення використовувався для систематизації наукових підходів, визначення основних понять та формування теоретичної бази дослідження. Завдяки цьому вдалося виділити основні категорії та сформувати логіку дослідження.

Метод порівняння дозволив зіставити різні підходи до організації психосоціальної підтримки, визначити їх переваги та недоліки, а також оцінити ефективність різних технологій соціальної роботи.

Серед емпіричних методів основним є метод анкетування, який дозволив отримати первинну інформацію безпосередньо від внутрішньо переміщених осіб щодо їхнього психоемоційного стану, рівня адаптації та потреб у психосоціальній підтримці. Анкетування забезпечує можливість охоплення значної кількості респондентів та отримання узагальнених даних.

У межах дослідження також застосовувався метод кількісного аналізу, який дозволив обробити отримані результати, визначити частотність відповідей, розрахувати відсоткові показники та виявити основні тенденції.

Метод описового аналізу використовувався для інтерпретації отриманих даних, виявлення закономірностей та формулювання висновків. Завдяки цьому вдалося не лише представити результати у вигляді числових показників, але й пояснити їх зміст.

Крім того, застосовувався метод контент-аналізу відкритих відповідей респондентів, що дозволив узагальнити їхні думки, виділити основні групи потреб та проблем, а також глибше зрозуміти суб’єктивний досвід внутрішньо переміщених осіб.

Для забезпечення достовірності результатів дослідження було використано комплексний підхід до аналізу даних, що передбачає поєднання кількісних і якісних методів. Це дозволило отримати більш повне уявлення про

досліджуване явище.

Підсумовуючи перший розділ, зазначимо, що на основі огляду наукових досліджень помітне загострення питання технологій соціальної роботи із забезпечення психосоціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб в умовах війни, що зумовлено комплексним впливом травматичних подій, втратою життєвої стабільності, труднощами соціальної адаптації та загалом різким зростанням кількості ВПО. Досліджувана проблема поєднує соціальні, психологічні та організаційні аспекти, що обумовлює необхідність системного підходу до її вивчення та практичного вирішення.

Під час дослідження було проаналізовано напрацювання таких вчених, як І. Бех, М. Біскуп, І. Бугайчук, М. Васильєва, О. Войтенко, Н. Волинець, Е. Грабар, Я. Дубініна, О. Зінченко, В. Кулініченко, О. Малиновська, Л. Осіпова, К. Педько, Т. Семигіна, О. Сільвестрова, Г. Шульга, Ю. Юрків, Л. Яценко, що дало змогу сформувати цілісне уявлення про багатовимірність феномену технологій соціальної роботи із забезпечення психосоціальної підтримки ВПО в умовах війни.

Було встановлено, що розвиток підходів до роботи з ВПО формувався під впливом воєнних конфліктів і поступово трансформувався від надання виключно гуманітарної допомоги до впровадження комплексних програм соціальної, психологічної та інтеграційної підтримки. Дослідження українських і зарубіжних науковців підтверджують, що внутрішньо переміщені особи стикаються з широким спектром соціально-економічних і психоемоційних труднощів, що потребує застосування міждисциплінарного підходу та сучасних технологій соціальної роботи. Водночас ефективна психосоціальна підтримка має поєднувати кризове втручання, соціальний супровід, психологічне консультування, реабілітаційні та адаптаційні заходи, а також інноваційні цифрові інструменти допомоги.

Ми розглянули такі поняття: «технології соціальної роботи», «війна», «внутрішньо переміщені особи», «психосоціальна підтримка». Це забезпечило теоретико-методологічну основу дослідження та дозволило чітко окреслити його

предметне поле.

У результаті теоретичного аналізу було встановлено, що психосоціальна підтримка – це комплексний процес. Він перш за все спрямований на відновлення психологічного благополуччя особистості та її ефективне функціонування у соціальному середовищі. У той же час технології соціальної роботи розглядаються як єдність методів, форм і засобів організації допомоги, що забезпечують реалізацію психосоціальної підтримки на практиці.

Методологічна база дослідження охоплює комплекс емпіричних і теоретичних методів, а саме: аналіз наукової літератури, узагальнення, порівняння, анкетування, кількісний аналіз, опис, контент аналіз, проєктування.

У межах розділу визначено специфіку психосоціальної підтримки як складової соціальної роботи, а також розкрито особливості функціонування внутрішньо переміщених осіб у контексті воєнних викликів.

Отже, ця методологічна основа дозволяє нам перейти до дослідження нормативно-правового забезпечення соціальної підтримки ВПО, аналізу сучасних технологій психосоціальної підтримки, а також до вивчення психосоціальних особливостей і основних характеристик ВПО як соціально-вразливої категорії населення.

РОЗДІЛ 2
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ВПО В УМОВАХ ВІЙНИ

2.1. Психосоціальний портрет та ключові проблеми ВПО в умовах війни

Повномасштабна війна стала причиною масштабних соціальних трансформацій в українському суспільстві, зокрема значно зросла кількість внутрішньо переміщених осіб. Вимушене переміщення населення є одним із найбільш складних гуманітарних наслідків збройних конфліктів, що супроводжується не лише матеріальними втратами, але й глибокими психологічними та соціальними змінами в житті людей. У таких умовах вагомого значення набуває дослідження психосоціального портрета внутрішньо переміщених осіб, що дозволяє визначити їхні основні потреби, проблеми та ресурси адаптації.

Згідно із Законом України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», внутрішньо переміщена особа – це «громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка законно перебуває на території України та має право на постійне проживання, але була змушена залишити місце свого проживання через збройний конфлікт, тимчасову окупацію, насильство, порушення прав людини чи надзвичайні ситуації природного або техногенного походження, або з метою уникнення їх негативних наслідків» [35]. Станом на кінець 2025 – початок 2026 року в Україні офіційно зареєстровано близько 4,6-4,65 мільйона ВПО [5].

У наукових дослідженнях підкреслюється, що процес вимушеного переміщення супроводжується порушенням звичних соціальних зв’язків, втратою матеріальних ресурсів та необхідністю адаптації до нових умов життя [11]. Отже, внутрішнє переміщення є складним соціальним явищем, що поєднує економічні, соціальні та психологічні проблеми, які потребують комплексного

підходу до їх вирішення.

Соціально-демографічний портрет ВПО в Україні має свої характерні особливості. Значну частину цієї категорії населення становлять жінки з дітьми, люди старшого віку та особи, які втратили роботу або житло внаслідок воєнних дій. Вимушене переміщення часто супроводжується різким погіршенням матеріального становища, необхідністю пошуку нового житла, працевлаштування та інтеграції у приймаючі громади. Зазначимо, що вимушене переміщення призводить до зміни соціального статусу людини, оскільки вона змушена заново формувати соціальні зв'язки та адаптуватися до нових умов життя [19, 27].

За М. Біскуп та Н. Волинець стан людей, які були змушені залишити своє місце проживання, супроводжується глибокими емоційними переживаннями, шоковими реакціями, пов'язаним з попаданням під обстріли, втратою близьких тощо. Тривале перебування в умовах небезпеки спричиняє сильний стрес та негативно впливає на психоемоційний стан людини. Проте сама ситуація вимушеного переміщення виступає потужним стресогенним чинником, що ускладнює процес адаптації та відновлення психологічної стабільності [3].

Вимушене переміщення впливає на всі основні сфери особистості ВПО: мотиваційну, емоційну, когнітивну та поведінкову. Зокрема, у мотиваційній сфері часто спостерігається зниження рівня життєвих прагнень і цілей, нестабільність самооцінки, а також виникнення екзистенційних переживань, що можуть супроводжуватися втратою життєвих орієнтирів і сенсу життя. В емоційній сфері нерідко проявляються пригніченість, емоційна спустошеність, зниження інтересу до навколишнього світу та життєвої активності, а також агресивні реакції чи підвищена дратівливість. У деяких випадках такі стани можуть супроводжуватися схильністю до депресивних проявів. У когнітивній сфері можуть виникати труднощі, пов'язані з функціонуванням пізнавальних процесів, зокрема погіршення концентрації уваги, пам'яті та здатності до ефективного мислення. Поведінкова сфера також зазнає змін, що проявляється у труднощах встановлення та підтримання позитивних соціальних взаємин,

зниженні соціальної активності та труднощах адаптації до нового соціального середовища. Сукупність таких змін може призводити до формування кризи ідентичності, що у ВПО проявляється через глибокі трансформації структури особистості та переосмислення власної ролі у суспільстві [2, 3].

Порушення у психологічних сферах особистості нерідко спричиняють дисгармонію у міжособистісних взаєминах. Найбільше це проявляється у близьких соціальних зв'язках: із членами родини, друзями та представниками громади. Водночас відсутність звичного кола спілкування не завжди має негативний вплив на життя внутрішньо переміщеної особи. У деяких випадках така ситуація навпаки може сприяти мобілізації внутрішніх ресурсів людини, що стимулює її особистісний розвиток та формування нових життєвих компетентностей. Труднощі, що пов'язані з вимушеною міграцією, зокрема розлука з родиною або друзями, іноді можуть мати й конструктивні наслідки для психічного благополуччя людини. Вони сприяють переосмисленню життєвого досвіду, набуттю нових соціальних і адаптаційних навичок, а також особистісному зростанню [16, 22, 24, 34].

Разом із тим тривале перебування у стані стресу та невизначеності може призводити до розвитку різних невротичних розладів, характерних для внутрішньо переміщених осіб. Серед них найчастіше спостерігаються депресивні стани, підвищена тривожність, різноманітні страхи, а в окремих випадках навіть суїцидальні тенденції [16, 59]. Також пережитий досвід війни може призводити до розвитку посттравматичних реакцій, що проявляються у формі хронічного стресу, порушення сну, підвищеної емоційної напруги та труднощів у соціальній адаптації [32].

В. Пундєв, К. Вольська, Я. Юрків, Д. Лук'янов виокремлюють одну із найвагоміших проблему для ВПО – необхідність швидкої адаптації та пристосування до нових умов життя. Адаптація розглядається як складний і багатогранний процес, що охоплює пристосування людини до нового способу життя, налагодження ефективної взаємодії із соціальним середовищем та відновлення стабільного функціонування в суспільстві. Науковці підкреслюють,

що саме рівень психологічного благополуччя та психічного здоров'я визначає здатність людини відчувати задоволення життям, будувати плани на майбутнє та успішно інтегруватися у нові соціальні умови. У зв'язку з цим допомога ВПО має бути спрямована не лише на забезпечення соціально-побутових потреб, але й на психологічну реабілітацію, відновлення емоційної рівноваги та подолання наслідків травматичних подій. [39, 55].

Особливо вразливою групою серед внутрішньо переміщених осіб є діти. Вони переживають втрату звичного середовища, зміну місця проживання, закладу освіти та кола спілкування, що може негативно впливати на їхній емоційний стан і соціальний розвиток. У наукових працях підкреслюється, що діти, які пережили досвід війни, можуть демонструвати ознаки тривожності, страху, замкненості або труднощів у навчанні. Саме тому важливо забезпечувати для них безпечне середовище, психологічну підтримку та стабільність освітнього процесу [4].

Окремо І. Хотенюк розглядає психологічні особливості внутрішньо переміщених родин, які мають дітей з особливими освітніми потребами (ООП). Дослідження демонструє, що на психологічному рівні діти з ООП можуть переживати високий рівень стресу, втрату почуття безпеки, тривожність, емоційну нестабільність та труднощі з концентрацією уваги. Крім того, вони часто переживають труднощі у встановленні нових соціальних зв'язків, що може призводити до ізоляції та відчуття відчуженості [52].

Дослідниця Н. Корпач підкреслює, що серед ВПО значну частину становлять представники соціально вразливих категорій населення. До них належать люди з інвалідністю, особи старшого віку, одинокі батьки, а також громадяни з низьким рівнем матеріального забезпечення. Обставини вимушеного переміщення, що змусили цих людей залишити свої домівки, здебільшого лише посилюють уже наявні життєві труднощі та соціальну вразливість [21].

У повсякденному житті багато з них стикаються з різноманітними побутовими та соціальними проблемами, зокрема обмеженим доступом до

базових життєво необхідних ресурсів. Серед таких ресурсів особливе значення мають безпечні умови проживання, стабільне житло, а також забезпечення належного харчування та інших базових потреб людини.

Н. Ковтун, О. Коваленко, Н. Венцель на рівні державної внутрішньої політики пріоритетними завданнями щодо підтримки ВПО вбачають забезпечення їх постійним житлом ВПО, створення сприятливих умов для працевлаштування, забезпечення доступу до якісної середньої та вищої освіти, а також медичного обслуговування. Водночас важливого значення набуває формування у суспільстві атмосфери солідарності, підвищення рівня толерантності до представників різних соціальних груп, а також утвердження гуманістичних цінностей, взаємопідтримки та співпереживання [20].

Не менш важливим аспектом психосоціального портрета ВПО є соціально-економічні труднощі, з якими вони стикаються після переміщення. Однією з найпоширеніших проблем є забезпечення житлом. Багато внутрішньо переміщених осіб змушені проживати у тимчасових місцях розміщення, орендувати житло або проживати разом із родичами чи знайомими. Питання працевлаштування також залишається актуальним, оскільки не всі переселенці мають можливість знайти роботу за своєю спеціальністю або швидко інтегруватися в новий ринок праці [38].

Соціальна інтеграція ВПО у приймаючі громади також може супроводжуватися певними труднощами. Втрата соціальних контактів, відсутність звичних соціальних ролей і необхідність адаптації до нових умов життя можуть спричиняти почуття ізоляції та самотності [26]. У зв’язку з цим важливу роль відіграють соціальні служби, громадські організації та місцеві громади, які сприяють створенню умов для включення переселенців у нове соціальне середовище.

Попри значну кількість труднощів, ВПО часто виявляють високий рівень адаптаційних можливостей і соціальної стійкості. Багато з них активно шукають можливості для працевлаштування, здобуття нових професійних навичок і участі у житті приймаючих громад. Важливим ресурсом підтримки також є діяльність

громадських організацій, міжнародних гуманітарних структур та державних програм, спрямованих на підтримку внутрішньо переміщених осіб [49].

Психосоціальне благополуччя ВПО – це складне багатокомпонентне утворення, що охоплює індивідуально-психологічні особливості вимушених переселенців, їх суб'єктивне сприйняття власної життєвої ситуації, специфіку взаємодії з соціальним оточенням, а також соціально-економічні умови життєдіяльності [10, 40].

Отже, внутрішньо переміщені особи в умовах повномасштабної війни стикаються з комплексом взаємопов'язаних соціальних, економічних і психологічних проблем. Вимушене переміщення призводить до втрати житла, роботи та звичних соціальних зв'язків, що зумовлює погіршення матеріального становища та ускладнює процес інтеграції у нові громади. Водночас пережитий досвід війни спричиняє значні психоемоційні навантаження, які проявляються у підвищеній тривожності, стресі, депресивних станах, труднощах соціальної адаптації та кризі ідентичності. Особливо вразливими серед ВПО є діти, люди старшого віку, особи з інвалідністю та родини, що виховують дітей з особливими освітніми потребами. У зв'язку з цим важливого значення набуває розвиток ефективних механізмів соціальної підтримки, психологічної допомоги та програм соціальної інтеграції, спрямованих на відновлення психосоціального благополуччя та підвищення адаптаційного потенціалу внутрішньо переміщених осіб.

2.2. Класифікація та зміст технологій психосоціальної підтримки в соціальній роботі

У сучасних умовах повномасштабної війни вагомого значення набуває розвиток ефективних технологій психосоціальної підтримки в соціальній роботі. Психосоціальну підтримку розглядаємо як комплекс заходів, що спрямовані на відновлення психологічного добробуту людини, стабілізацію її емоційного

стану, відновлення соціальних зв’язків та сприяють успішній адаптації до нових умов життя. Вважаємо, що актуальним застосування таких технологій є і у роботі з внутрішньо переміщеними особами, які зазнали значних психологічних, соціальних і матеріальних втрат через війну.

У вітчизняних наукових дослідженнях поняття психосоціальної допомоги переважно трактується як система заходів, спрямованих на створення сприятливих умов для підвищення якості життя дітей і сімей із вразливих категорій населення. Така допомога орієнтована на подолання складних життєвих обставин, підтримку особистості у кризових ситуаціях, а також сприяння адаптації до умов невизначеності, катастрофічних та екстремальних подій [1; 40].

Визначено, психосоціальна підтримка – це системна діяльність, що поєднує психологічні, соціальні та педагогічні методи допомоги людині, яка перебуває у складних життєвих обставинах. Мета психосоціальної підтримки полягає у тому, щоб не лише подолати наслідки психотравмуючих подій, а й допомогти особистості сформувати внутрішні ресурси для підвищення рівня соціальної активності й відновлення здатності до самостійного функціонування у житті. Особливість психосоціальної підтримки полягає у її комплексному характері, адже вона передбачає вплив як на психологічну сферу людини, так і на її соціальне середовище [43, 44, 53].

Оскільки психосоціальна підтримка – це важливий складник соціальної роботи з людьми, які опинились у складних життєвих обставинах, то реалізація її ґрунтується на системі базових принципів, що й визначають ефективність такої діяльності. Отже, виокремлюємо такі принципи психосоціальної підтримки:

1) Поваги до особистості. Будь-які дії у процесі надання допомоги повинні здійснюватися враховуючи потреби конкретної людини та з повагою до її індивідуальності. Важливим є дотримання етичних норм, гуманістичного підходу та визнання унікальності життєвого досвіду кожної особи.

2) Індивідуалізованого підходу. Кожна людина має власні потреби, життєвий досвід і рівень психологічної стійкості. Тому перед наданням

підтримки необхідно з’ясувати її актуальність та визначити, у якій саме формі вона буде найбільш ефективною. Такий підхід дозволяє адаптувати психосоціальну допомогу до конкретної ситуації та потреб особистості.

3) Конфіденційності. Надання психосоціальної підтримки передбачає обов’язкове збереження особистої інформації отримувача допомоги. Конфіденційною вважається інформація, доступ до якої обмежується конкретною особою або вузьким колом осіб, за винятком випадків, визначених законодавством. Дотримання цього принципу сприяє формуванню довіри між фахівцем і людиною, яка потребує підтримки.

4) Створення безпечного середовища. Психосоціальна підтримка повинна здійснюватися у психологічно безпечному середовищі, що виключає прояви приниження, дискримінації або психологічного тиску. Важливим є також запобігання будь-яким формам насильства, зокрема мобінгу, харасменту та інших проявів неповаги до особистості.

5) Орієнтація на довготривалий результат. Усі заходи психосоціальної підтримки мають бути спрямовані не лише на вирішення актуальних проблем, а й на досягнення стабільних позитивних змін у житті людини. Йдеться про формування психологічної стійкості, підвищення рівня емоційного благополуччя та відновлення здатності до повноцінного соціального функціонування [31].

Основою класифікації психосоціальних технологій можуть бути різні ознаки. До основних із них належать ступінь соціальної адаптованості об’єкта впливу, масштаби та рівні соціального впливу, сфери соціалізації та життєдіяльності особистості, рівень розвитку соціальних об’єктів, а також інструменти, методи й засоби, що застосовуються для досягнення поставлених цілей. Крім того, психосоціальні технології можуть класифікуватися залежно від галузі суспільного життя, у межах якої вони реалізуються, зокрема в економічній, освітній, медичній чи науковій сферах. Важливими критеріями також є рівень розробленості технологій та мета, що досягається в результаті їх практичного застосування [53].

Один із найпоширеніших підходів до впорядкування технологій психосоціальної підтримки є класифікація за метою впливу. Відповідно до цієї класифікації виокремлюють такі технології:

- профілактичні;
- корекційні;
- реабілітаційні;
- адаптаційні.

Профілактичні технології спрямовані на запобігання розвитку психологічних і соціальних проблем, що можуть виникнути через пережитий стрес або втрату звичного способу життя. У межах цих технологій проводять інформаційно-просвітницькі заходи, що допомагають особам сформувати навички стресостійкості, розвинути комунікативні уміння, а також сприяють підтримці загального емоційного стану. Коли у людини вже сформувалися певні психологічні або соціальні труднощі спеціалісти звертаються до корекційних технологій. Вони спрямовані на зниження рівня тривожності, подолання страхів, стабілізацію емоційного стану та відновлення здатності до ефективної соціальної взаємодії. Мета реабілітаційних технологій полягає у тому, щоб відновити психологічний та емоційний стан особи після пережитих травматичних подій. Натомість адаптаційні технології спрямовані на те, щоб допомогти людині пристосуватись до нових умов життя, наприклад до нового місця проживання або нової соціальної ролі тощо [23, с. 87].

Важливим критерієм для класифікації технологій психосоціальної підтримки є їх зміст. За цим критерієм виокремлюють такі технології:

- інформаційно-консультативні;
- психологічні;
- соціально-педагогічні;
- соціально-реабілітаційні;
- інтеграційні.

Інформаційно-консультативні технології передбачають надання особі

необхідної інформації щодо її прав, можливостей отримання соціальної допомоги, доступу до соціальних послуг, а також допомогу у прийнятті рішень у складних життєвих ситуаціях. Психологічні технології спрямовані на стабілізацію емоційного стану людини, подолання наслідків психотравмуючих подій та відновлення психологічного благополуччя. Серед них виокремлюють: індивідуальне консультування, психологічну підтримку, арт-терапію, групову роботу, тренінги розвитку стресостійкості, формування навичок саморегуляції та подолання тривожності [48]. Соціально-педагогічні технології спрямовані на розвиток соціальних навичок, формування здатності до ефективної взаємодії з оточенням, підвищення рівня соціальної активності та адаптацію до нових умов життя. Соціально-реабілітаційні технології передбачають комплексну допомогу особі у відновленні її соціального функціонування. Це підтримка у працевлаштуванні, сприяння у пошуку житла, допомогу у відновленні соціальних зв'язків, а також організація соціально корисної діяльності. Інтеграційні технології спрямовані на включення людини у нове соціальне середовище, формування позитивних взаємин з представниками приймаючої громади та подолання соціальної ізоляції [44, 47, 50].

Ще одним критерієм, за яким групують технології психосоціальної підтримки, є рівень втручання або рівень реалізації. Серед них виокремлюють:

– індивідуальні, що передбачають роботу соціального працівника з конкретною особою та врахування її індивідуальних особливостей, потреб і проблем, наприклад, кейс-менеджмент;

– групові, що спрямовані на роботу з групою людей, які мають схожий життєвий досвід або перебувають у подібних життєвих обставинах, так формується підтримка у групі, знижується тривожність та в учасників групи розвиваються соціальні навички;

– громадські, що спрямовані на формування сприятливого соціального середовища для людини, яка пережила травматичні події, вони полягають у проведенні соціальних акцій, інформаційних кампаній, організація заходів для інтеграції осіб у життя громади [23, с. 89–90].

За рівнем надання допомоги технології психосоціальної підтримки поділяють на:

– первинні;

– вторинні;

– третинні.

Первинний рівень – профілактика, що передбачає надання базової психологічної підтримки, стабілізацію емоційного стану людини та створення відчуття безпеки. Вторинний рівень – безпосередня допомога, він спрямований на подолання психологічних труднощів середнього рівня складності, зокрема підвищеної тривожності, страхів, емоційної напруги та труднощів соціальної адаптації. Третинний рівень – реабілітація або довготривалий догляд, передбачає надання спеціалізованої психологічної допомоги людям, які пережили важкі психотравмуючі події та потребують тривалої підтримки [37].

За формою реалізації виділяють такі технології психосоціальної підтримки:

– інтерактивні: арт-терапія, казкотерапія, рольові ігри;

– когнітивні: психоосвітні бесіди, тренінги з розвитку емоційного інтелекту;

– соціальні: соціальний супровід, наставництво, медіація.

Зміст технологій психосоціальної підтримки у соціальній роботі визначається їх практичною спрямованістю. Насамперед вони передбачають стабілізацію психоемоційного стану людини, формування навичок подолання стресу, розвиток внутрішніх ресурсів особистості та сприяння соціальній адаптації.

У сучасних умовах у період війни, масового переміщення, травматичного досвіду психосоціальна підтримка набуває дедалі більш вагомого значення. Соціальні працівники, психологи, волонтери застосовують ці технології для роботи з ВПО, ветеранами, дітьми, які пережили втрату.

Отже, технології психосоціальної підтримки – це важливий інструмент стабілізації суспільства в умовах кризи. Класифікація та зміст технологій

психосоціальної підтримки в соціальній роботі свідчать про багатогранність підходів допомоги людині. Їхнє ефективне застосування залежить від професійної підготовки фахівців, міждисциплінарної взаємодії та етичних стандартів.

2.3. Нормативно-правове та організаційне забезпечення соціальної допомоги ВПО в Україні

Повномасштабна війна в Україні спричинила значне зростання кількості внутрішньо переміщених осіб, що актуалізувало необхідність удосконалення нормативно-правового та організаційного забезпечення системи соціальної допомоги цій категорії населення. У сучасних умовах державна політика щодо підтримки ВПО спрямована на забезпечення їх соціального захисту, створення умов для соціальної адаптації та інтеграції у приймаючі громади, а також відновлення їх соціального та психологічного благополуччя.

Нормативно-правове регулювання соціальної допомоги внутрішньо переміщеним особам в Україні здійснюється на основі положень Конституції України, національного законодавства, нормативних актів Кабінету Міністрів України та міжнародних документів у сфері захисту прав людини. Основне місце в системі нормативно-правового забезпечення посідає Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». Він визначає правовий статус переселенців, закріплює їхні права та соціальні гарантії, а також регламентує діяльність органів державної влади й місцевого самоврядування щодо реалізації державної політики у сфері підтримки ВПО. Також зазначений закон встановлює основні механізми забезпечення соціального захисту та створення умов реалізації прав осіб, які зазнали вимушеного переміщення.

Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» встановлює основні напрями державної політики у сфері соціального захисту переселенців. Зокрема, він гарантує право внутрішньо переміщених осіб

на соціальну допомогу, медичне забезпечення, освіту, працевлаштування, отримання житла, а також на захист від дискримінації. Важливим положенням цього нормативно-правового акту є закріплення принципу рівності прав внутрішньо переміщених осіб з іншими громадянами України, що забезпечує можливість їх повноцінної інтеграції у суспільство [35].

Процедуру набуття статусу внутрішньо переміщеної особи в Україні регламентується нормами чинного законодавства та передбачає звернення особи до органів соціального захисту населення із відповідною заявою. Під час подання документів заявник має підтвердити свою особу та надати відомості щодо місця проживання до моменту вимушеного переміщення. Після проходження встановленої процедури особі видається довідка ВПО, яка засвідчує її офіційний статус і є підставою для отримання передбачених законодавством соціальних гарантій та послуг. Водночас, зміни до законодавства, ухвалені 24 грудня 2015 року, передбачили можливість підтвердження факту проживання особи на території, яку вона була змушена залишити, за відсутності офіційних документів про місце реєстрації. У таких випадках заявник може надати інші документи або матеріали, що засвідчують його проживання до переміщення. До них належать військовий квиток, трудова книжка, документи про право власності на майно, медична документація, а також фото-, відеоматеріали та інші докази, які підтверджують зв’язок особи з відповідною територією. Крім того, порядок обліку внутрішньо переміщених осіб регулюється Постановою Кабінету Міністрів України № 509 від 1 жовтня 2014 року, відповідно до якої відомості про особу та видана їй довідка підлягають перевірці й підтвердженню уповноваженими державними органами, зокрема Державною міграційною службою України. [36].

Провідну роль у нормативно-правовому забезпеченні соціальної допомоги ВПО відіграють також інші законодавчі акти, що регулюють сферу соціального захисту населення. До них належать закони України «Про соціальні послуги», «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім’ям», «Про зайнятість населення», «Про освіту», «Про охорону дитинства» тощо. Ці нормативно-

правові акти визначають механізми надання соціальної допомоги, соціальних послуг, матеріальної підтримки та інших видів державної допомоги внутрішньо переміщеним особам.

Окреме значення у системі нормативно-правового забезпечення соціальної допомоги ВПО мають постанови Кабінету Міністрів України, що регулюють порядок надання матеріальної допомоги ВПО, механізм їх обліку, а також процедуру отримання соціальних виплат. Зокрема, на рівні підзаконних нормативно-правових актів визначено порядок надання щомісячної адресної допомоги ВПО, порядок виплати допомоги на проживання, механізм реєстрації внутрішньо переміщених осіб та умови отримання державної підтримки.

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 332 щомісячна соціальна допомога ВПО в Україні у 2026 році становить 2000 грн для дорослих та 3000 грн для дітей та людей з інвалідністю. Виплати продовжуються для вразливих категорій на 6 місяців, пріоритет надається сім’ям, що мають низький дохід, а з жовтня 2025 року впроваджено базову соціальну допомогу [8, 12]. А також згідно з Постановою Кабінету Міністрів України №341 деякі категорії ВПО отримають одноразову грошову доплату у розмірі 1500 грн [13].

Нормативно-правове забезпечення соціальної допомоги ВПО в Україні також базується на міжнародних нормативно-правових документах у сфері захисту прав людини. До них належать Загальна декларація прав людини, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Конвенція про права дитини та інші міжнародні акти, які гарантують право людини на соціальний захист, безпеку, освіту та гідні умови життя. Важливу роль відіграють також Керівні принципи ООН щодо внутрішнього переміщення, які визначають основні стандарти захисту прав внутрішньо переміщених осіб.

Організаційне забезпечення соціальної допомоги ВПО в Україні охоплює діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, соціальних служб, громадських організацій та міжнародних гуманітарних інституцій [14, 28]. Вагоме значення у системі підтримки ВПО має Міністерство соціальної політики України, яке здійснює координацію діяльності у сфері

соціального захисту населення та забезпечує реалізацію державної політики, спрямованої на підтримку внутрішньо переміщених осіб.

До органів, які безпосередньо здійснюють соціальну допомогу ВПО, належать Пенсійний фонд України, центри соціальних служб, органи соціального захисту населення, служби у справах дітей, територіальні громади, заклади освіти та охорони здоров'я. Саме ці установи забезпечують надання соціальних послуг, психологічної допомоги, матеріальної підтримки, а також сприяють соціальній адаптації внутрішньо переміщених осіб.

Відповідно до інформації Міністерства соціальної політики України, ВПО мають право на базові соціальні послуги: соціальний супровід, консультування, соціальну адаптацію, психологічну підтримку, догляд удома, денний догляд, соціальну інтеграцію та інші види допомоги, що надаються особам, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Зокрема, до основних соціальних послуг, на які мають право внутрішньо переміщені особи, належать:

1) Соціальний супровід та консультування. ВПО можуть отримати консультації щодо оформлення соціальних виплат, житлових питань, працевлаштування, отримання гуманітарної допомоги та інших соціальних прав. Такі послуги надаються відповідно до Закону України «Про соціальні послуги», який визначає порядок надання соціальної допомоги особам, що перебувають у складних життєвих обставинах.

2) Психологічна підтримка та соціальна адаптація. ВПО мають право на отримання психологічної допомоги – індивідуальне консультування, групова підтримка та соціальна адаптації у новому місці проживання. Міністерство соціальної політики зазначає, що ці послуги надаються безкоштовно у центрах соціальних служб та інших установах соціального захисту.

3) Послуги догляду та соціального обслуговування. Для осіб старшого віку, людей з інвалідністю та маломобільних ВПО передбачені послуги догляду вдома, денного догляду та довготривалого медсестринського догляду. Такі послуги регулюються державними стандартами

соціальних послуг та надаються за рішенням органів соціального захисту населення після оцінки потреб особи.

4) Допомога на проживання та соціальні виплати. ВПО мають право на державну грошову допомогу на проживання, а також інші види соціальної підтримки.

5) Медичні та соціально-медичні послуги. ВПО мають право на медичне обслуговування за місцем фактичного проживання, на соціально-медичні послуги, а також реабілітацію та медичний догляд. Це право гарантується законодавством України та реалізується через систему безоплатної медичної допомоги.

Порядок отримання соціальних послуг визначається Законом України «Про соціальні послуги» та нормативними актами Міністерства соціальної політики. Для отримання соціальної послуги внутрішньо переміщена особа повинна звернутися до органу соціального захисту населення за місцем фактичного проживання або до центру надання соціальних послуг; подати заяву про отримання соціальної послуги; надати документ, що посвідчує особу, а також довідку ВПО; пройти оцінку потреб, яку проводить соціальний працівник або фахівець із соціальної роботи і вже після оцінки потреб приймається рішення про надання відповідної соціальної послуги [37].

Важливу роль у системі організаційного забезпечення соціальної допомоги ВПО відіграють громадські організації та міжнародні гуманітарні структури. Вони здійснюють надання гуманітарної допомоги, психологічної підтримки, соціального супроводу, допомоги у працевлаштуванні та інтеграції внутрішньо переміщених осіб у приймаючі громади. Діяльність таких організацій спрямована на забезпечення базових потреб переселенців, зокрема у житлі, харчуванні, одязі, медичному забезпеченні та соціальній підтримці.

Однією з найбільш відомих організацій є «Карітас Україна». Організація надає гуманітарну допомогу, психологічну підтримку, грошову допомогу на проживання, а також організовує соціальні проєкти для внутрішньо переміщених осіб у різних регіонах України. Наразі Карітас спільно з Гуманітарним фондом

України реалізує проєкт «Комплексна підтримка евакуйованих, внутрішньо переміщених осіб та постраждалих від війни громад у Миколаївській, Запорізькій та Дніпропетровській областях» [18].

Важливу роль у підтримці переселенців також відіграє Товариство Червоного Хреста України. Організація забезпечує гуманітарну допомогу, надає психологічну підтримку, допомагає у евакуації населення та підтримує найбільш вразливі категорії ВПО, зокрема людей похилого віку та родини з дітьми. Крім того, у місцях компактного перебування ВПО спеціалісти Товариства Червоного Хреста України проводять заходи з психосоціальної підтримки, тренінги з першої допомоги, мінної небезпеки тощо.

Організаційне забезпечення соціальної допомоги ВПО передбачає також реалізацію різноманітних державних та місцевих програм підтримки переселенців. Такі програми спрямовані на ВПО житлом, створення умов для працевлаштування, надання психологічної допомоги, підтримку дітей переселенців у сфері освіти, а також сприяння соціальній інтеграції внутрішньо переміщених осіб у нове соціальне середовище.

Особливе значення у системі організаційного забезпечення соціальної допомоги ВПО має діяльність територіальних громад. Саме на рівні громад здійснюється безпосередня робота з внутрішньо переміщеними особами, надання соціальних послуг, організація соціальної підтримки, сприяння у пошуку житла та працевлаштуванні. Територіальні громади відіграють важливу роль у процесі соціальної адаптації та інтеграції переселенців [29].

Водночас, незважаючи на значну кількість нормативно-правових актів і організаційних механізмів, система соціальної допомоги ВПО потребує подальшого вдосконалення. Серед основних проблем можна виокремити недостатню координацію між державними органами та громадськими організаціями, обмежені фінансові ресурси, складність процедур отримання соціальної допомоги, а також недостатній рівень забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб.

Важливою складовою організаційного забезпечення соціальної допомоги

ВПО є також розвиток системи соціальних послуг, спрямованих на надання психосоціальної підтримки внутрішньо переміщеним особам. У сучасних умовах особливої актуальності набувають соціально-психологічні послуги, соціальний супровід, консультування, а також заходи, спрямовані на відновлення психологічного благополуччя внутрішньо переміщених осіб.

Отже, нормативно-правове та організаційне забезпечення соціальної допомоги внутрішньо переміщеним особам в Україні є важливою складовою державної політики у сфері соціального захисту населення. Воно спрямоване на забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб, створення умов для їх соціальної адаптації, відновлення соціального функціонування та підвищення рівня їх психологічного благополуччя. У сучасних умовах війни вагомого значення набуває удосконалення нормативно-правової бази, підвищення ефективності діяльності соціальних служб та розвиток системи соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб.

Підсумовуючи другий розділ, зазначимо, що психосоціальний портрет ВПО характеризується поєднанням соціально-економічних труднощів і психологічних порушень, зумовлених вимушеним переміщенням. Серед основних проблем визначено втрату соціальних зв’язків, погіршення матеріального становища, труднощі адаптації до нового середовища, підвищений рівень тривожності, емоційного напруження та ризик розвитку психічних розладів. Водночас ВПО демонструють значний потенціал до адаптації, що може бути реалізований за умови належної соціальної та психологічної підтримки.

У межах розділу було також проаналізовано класифікацію та зміст технологій психосоціальної підтримки в соціальній роботі. Встановлено, що такі технології мають комплексний характер і включають інформаційно-консультативні, психологічні, соціально-реабілітаційні, адаптаційні та інтеграційні заходи. Вони реалізуються через різні форми роботи, зокрема індивідуальне консультування, групові заняття, соціальний супровід, психоосвітні програми та інші методи, спрямовані на відновлення

психоемоційного стану та соціального функціонування особистості.

Окрему увагу було приділено нормативно-правовому та організаційному забезпеченню соціальної допомоги внутрішньо переміщеним особам в Україні. Встановлено, що законодавча база визначає основні права ВПО, гарантує доступ до соціальних послуг, матеріальної допомоги, медичного забезпечення та інших форм підтримки. Разом із тим, практична реалізація цих положень потребує подальшого вдосконалення, зокрема у частині підвищення доступності послуг, координації діяльності різних суб'єктів соціальної роботи та розширення спектра психосоціальної допомоги.

Отже, нами було обґрунтовано теоретичні засади дослідження технологій соціальної роботи із забезпечення психосоціальної підтримки ВПО, визначено їх основні проблеми та потреби, а також проаналізовано існуючі підходи до організації соціальної допомоги. Отримані результати створюють підґрунтя для проведення емпіричного дослідження та подальшого аналізу ефективності впроваджених технологій психосоціальної підтримки.

РОЗДІЛ 3
ПРАКСЕОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ВПО В УМОВАХ ВІЙНИ

3.1. Емпіричне дослідження особливостей адаптації та психосоціальних потреб ВПО

У сучасних умовах повномасштабної війни в Україні проблема психосоціальної підтримки ВПО набуває актуальності, що зумовлює необхідність не лише теоретичного осмислення, але й практичного дослідження особливостей їх адаптації до нових умов життя. ВПО стикаються з багатьма труднощами, що пов’язані із вимушеною зміною місця проживання, втратою соціальних зв’язків, погіршенням матеріального становища та підвищеним рівнем психоемоційного напруження. У зв’язку з цим виникає потреба у проведенні емпіричного дослідження, спрямованого на виявлення рівня адаптації внутрішньо переміщених осіб, їх психоемоційного стану та актуальних психосоціальних потреб.

Емпіричне дослідження дозволяє отримати об’єктивну інформацію про реальний стан у якому перебувають ВПО, визначити основні проблеми, з якими вони стикаються у процесі адаптації, а також оцінити рівень їх потреби у психосоціальній підтримці. Отримані результати є важливими для обґрунтування необхідності впровадження ефективних технологій соціальної роботи та вдосконалення практичної діяльності соціальних служб у напрямі підтримки ВПО.

З огляду на це, у межах даного дослідження було організовано емпіричне вивчення особливостей адаптації та психосоціальних потреб ВПО із застосуванням методу анкетування. Обраний метод дозволяє охопити значну кількість респондентів, отримати узагальнені дані та визначити основні тенденції дослідження.

Метою емпіричного дослідження є виявлення особливостей соціальної

адаптації та визначення психосоціальних потреб внутрішньо переміщених осіб в умовах війни, а також обґрунтування необхідності застосування ефективних технологій соціальної роботи для забезпечення їх психосоціальної підтримки.

Для досягнення поставленої мети було визначено такі завдання дослідження:

– проаналізувати рівень соціальної адаптації ВПО до нових умов життя;
– дослідити психоемоційний стан ВПО;
– визначити основні труднощі, з якими стикаються ВПО в умовах війни.;
– виявити актуальні психосоціальні потреби внутрішньо переміщених осіб;
– оцінити рівень доступу ВПО до соціальної та психологічної допомоги;
– узагальнити отримані результати для подальшого вдосконалення технологій соціальної роботи.

Базою емпіричного дослідження виступили ВПО, які на момент проведення опитування проживають у місті Запоріжжя. Дослідження проводилося у форматі онлайн-опитування із використанням сервісу Google Forms, що дозволило забезпечити доступність участі респондентів та оперативність збору емпіричних даних (Додаток А). У дослідженні взяли участь респонденти різного віку та соціального статусу, що дало можливість отримати узагальнену характеристику особливостей адаптації та потреб внутрішньо переміщених осіб.

У межах емпіричного дослідження було опитано 30 респондентів із числа внутрішньо переміщених осіб та осіб, які мали досвід вимушеного переміщення. Аналіз соціально-демографічних характеристик респондентів дозволяє сформувати узагальнений портрет вибірки.

За статевою ознакою переважну більшість опитаних становлять жінки – 21 осіб (70%), тоді як чоловіків – 9 осіб (30%). Отримані дані свідчать про домінування жіночої частини вибірки, що є характерним для структури ВПО в Україні, де значну частину становлять жінки.

Аналіз вікового складу показав, що найбільшу частку респондентів

становлять особи віком 26-40 років – 14 осіб (45%), а також молодь віком 18-25 років – 11 осіб (35%). Особи віком 41-60 років та 60+ представлені у значно меншій кількості – по 3 особи (по 10%). Це свідчить про те, що у дослідженні переважають особи працездатного віку, які активно включені у процеси соціальної адаптації та мають підвищену потребу у соціальній підтримці.

За статусом більшість опитаних є ВПО – 24 особи (80%), тоді як 6 респондентів (20%) зазначили, що повернулися до місця постійного проживання після переміщення. Це дозволяє розглядати результати дослідження як релевантні для аналізу проблем саме ВПО.

Щодо тривалості перебування у статусі ВПО, встановлено, що найбільша частка респондентів – 19 осіб (63%) – перебувають у цьому статусі протягом 3-4 років. Інші групи представлені значно меншою кількістю: по 3 особи (по 10%) – до 6 місяців та 6-12 місяців, а 5 осіб (17%) – від 1 до 2 років. Отримані результати свідчать про те, що більшість респондентів мають тривалий досвід вимушеного переміщення, що дозволяє більш глибоко оцінити процеси їх соціальної адаптації.

Аналіз сімейного переміщення показав, що 14 осіб (47%) переїхали разом із сім’єю, 11 осіб (37%) – частково, тоді як 5 осіб (16%) здійснили переміщення самостійно. Це свідчить про різний рівень соціальної підтримки респондентів, оскільки наявність родинного оточення може бути важливим ресурсом адаптації.

Отже, узагальнений соціально-демографічний портрет респондентів свідчить про те, що дослідження охоплює переважно осіб працездатного віку, більшість із яких мають статус ВПО та тривалий досвід переміщення. Отримані характеристики вибірки створюють підґрунтя для подальшого аналізу особливостей адаптації та психосоціальних потреб внутрішньо переміщених осіб.

Результати другого блоку опитувальника дозволяють охарактеризувати особливості соціальної адаптації ВПО у нових умовах життя.

Зокрема, оцінка рівня адаптації показала, що 11 респондентів (36,7%) зазначили, що повністю адаптувалися до нового місця проживання, така ж

кількість опитаних – 11 осіб (36,7%) – вказали про часткову адаптацію. Водночас 3 особи (10%) зазначили, що їм важко адаптуватися, а 5 респондентів (16,7%) повідомили, що не змогли адаптуватися. Отримані дані свідчать про те, що, хоча значна частина ВПО демонструє певний рівень пристосування до нових умов життя, майже третина опитаних (26,7%) відчуває суттєві труднощі або повну дезадаптацію. Це вказує на необхідність посилення соціальної підтримки та впровадження ефективних технологій адаптації.

Аналіз відповідей на запитання щодо основних труднощів після переміщення продемонстрував, що найбільш поширеною проблемою є втрата соціальних зв'язків – її відзначили 25 респондентів (83,3%). Також значна частина опитаних вказала на складнощі, пов'язані з психологічним станом – 14 осіб (46,7%) та пошуком житла – 13 осіб (43,3%). Менш поширеною, але все ж актуальною проблемою є працевлаштування – 8 респондентів (26,7%). Отримані результати свідчать про те, що основною проблемою ВПО є не лише матеріальні труднощі, але й соціально-психологічні втрати, зокрема руйнування звичних соціальних контактів, що зі свого боку також ускладнює процес адаптації.

Щодо труднощів у спілкуванні з новим оточенням, 5 респондентів (16,7%) зазначили, що відчувають такі труднощі, 13 осіб (43,3%) – частково відчувають їх, тоді як 12 осіб (40%) не мають проблем у комунікації. Це свідчить про те, що більше, ніж половина опитаних (60%) якоюсь мірою стикаються з труднощами соціальної взаємодії, що може бути пов'язано як із психологічними наслідками переміщення, так і з необхідністю адаптації до нового соціального середовища.

Отже, процес соціальної адаптації ВПО має складний і неоднорідний характер. Попри те, що частина респондентів успішно адаптувалася до нових умов життя, значна кількість опитаних продовжує відчувати труднощі, пов'язані з втратою соціальних зв'язків, психологічним станом та комунікацією у новому середовищі. Отримані дані підтверджують необхідність впровадження комплексних технологій соціальної роботи, спрямованих на підтримку процесу адаптації ВПО.

Психоемоційний стан ВПО – є важливим показником їх адаптації та

загального психосоціального благополуччя. Аналіз частоти переживання тривоги та емоційного напруження показав, що 11 респондентів (36,7%) часто відчувають тривогу, тоді як 13 осіб (43,3%) зазначили, що відчувають її іноді. Водночас 6 респондентів (20%) повідомили, що переживають такі стани рідко, і жоден із опитаних не обрав варіант «ніколи». Отримані дані свідчать про те, що всі респонденти так чи інакше зазнають психоемоційного напруження, що є характерним для осіб, які пережили досвід вимушеного переміщення та перебувають в умовах тривалого стресу.

Дослідження проявів психоемоційного стану показало, що найбільш поширеним симптомом є пригнічений настрій, який відзначили 19 осіб (63,3%). Також значна частина респондентів вказала на порушення сну – 16 осіб (53,3%), відсутність інтересу до життя – 15 осіб (50%) та постійну втому – 13 осіб (43,3%). Дратівливість спостерігається у 10 респондентів (33,3%). Водночас лише 1 особа (3,3%) зазначила відсутність будь-яких проявів психоемоційних порушень. Отримані результати свідчать про наявність у більшості внутрішньо переміщених осіб ознак психоемоційного виснаження, що може бути наслідком тривалого стресу та невизначеності.

Щодо потреби у психологічній підтримці, 10 респондентів (33,3%) зазначили, що мають чітко виражену потребу у такій допомозі, тоді як 14 осіб (46,7%) відчувають її частково. Водночас 6 осіб (20%) не вбачають необхідності у психологічній підтримці. 80% опитаних у тій чи іншій мірі потребують психологічної допомоги.

Отже, результати дослідження свідчать про підвищений рівень психоемоційного навантаження серед ВПО, що проявляється у тривожності, пригніченому настрої, порушеннях сну та емоційному виснаженні. Високий рівень потреби у психологічній підтримці підтверджує необхідність впровадження ефективних технологій соціальної роботи, спрямованих на стабілізацію психоемоційного стану та підвищення якості життя ВПО.

Визначивши основні психосоціальні потреби ВПО, можна побачити актуальні труднощі їх життєдіяльності в умовах війни. Аналіз відповідей щодо

найбільш необхідних видів допомоги показав, що домінуючою потребою є матеріальна підтримка – її зазначили 28 респондентів (93,3%). Також значна частина опитаних вказала на потребу у забезпеченні житлом та працевлаштуванні – по 22 особи (по 73,3%). Психологічна підтримка є актуальною для 7 респондентів (23,3%), юридична допомога – для 9 осіб (30%), а медична допомога – для 6 осіб (20%). Отримані результати свідчать про те, що першочерговими для ВПО залишаються базові соціально-економічні потреби, пов'язані із забезпеченням життєдіяльності. Водночас наявність запиту на психологічну допомогу підтверджує важливість розвитку системи психосоціальної підтримки.

Особливу увагу привертає рівень поінформованості респондентів щодо можливостей отримання психосоціальної допомоги. Зокрема, лише 13 осіб (43,3%) зазначили, що знають, де можна отримати таку допомогу, тоді як 12 респондентів (40%) відповіли, що володіють цією інформацією частково. Водночас 5 осіб (16,7%) взагалі не знають, куди звертатися за психосоціальною підтримкою. Це свідчить про недостатній рівень інформованості ВПО щодо доступних соціальних послуг, що може суттєво ускладнювати отримання необхідної допомоги.

Результати дослідження демонструють, що ВПО насамперед потребують задоволення базових соціально-економічних потреб, зокрема матеріальної підтримки, житла та працевлаштування. Водночас існує значний запит на психосоціальну допомогу, який поєднується з недостатнім рівнем обізнаності щодо можливостей її отримання. Це обумовлює необхідність не лише розвитку технологій психосоціальної підтримки, але й посилення інформаційної роботи та підвищення доступності відповідних соціальних послуг.

Результати дослідження дозволяють оцінити рівень отримання допомоги ВПО, її джерела, зміст та ступінь задоволеності. Зокрема, аналіз відповідей показав, що більшість респондентів – 27 осіб (90%) – отримували допомогу після переміщення, тоді як лише 3 особи (10%) зазначили, що не отримували жодної підтримки. Це свідчить про загалом високий рівень охоплення ВПО різними

формами допомоги.

Щодо джерел підтримки, встановлено, що найпоширенішим джерелом є державні структури – їх зазначили 27 респондентів (90%). Значну роль також відіграють громадські організації – 19 осіб (63,3%) та волонтери – 15 осіб (50%). Водночас жоден із респондентів не обрав варіант підтримки з боку родичів або друзів, що може свідчити про розрив соціальних зв'язків або обмеженість ресурсів найближчого соціального оточення. 2 особи (6,7%) зазначили, що не отримували допомоги взагалі. Отримані дані підкреслюють провідну роль державних та інституційних форм підтримки у забезпеченні потреб ВПО.

Аналіз видів отриманої психосоціальної підтримки показав, що найбільш поширеною формою є інформаційно-консультативна допомога – її отримали 13 респондентів (43,3%). Також певна частина опитаних користувалася онлайн-консультаціями – 5 осіб (16,7%) та соціальним супроводом – 4 особи (13,3%). Водночас індивідуальне психологічне консультування та групові заняття отримали лише по 1 респонденту (по 3,3%). Жоден із опитаних не зазначив участь в арт-терапевтичних або психоосвітніх заходах. Крім того, 2 особи (6,7%) взагалі не отримували психосоціальної підтримки. Це свідчить про обмеженість практичного застосування глибших психологічних технологій підтримки та домінування інформаційної допомоги над психологічною.

Оцінка рівня задоволеності отриманою допомогою показала, що 14 респондентів (46,7%) повністю задоволені наданою підтримкою, 11 осіб (36,7%) – частково задоволені, тоді як 5 осіб (16,7%) висловили незадоволення. Це свідчить про те, що, незважаючи на загальну доступність допомоги, її якість або відповідність потребам не завжди є достатньою.

Аналіз відповідей на відкрите запитання дозволив глибше виявити незадоволені потреби ВПО. Узагальнення відповідей респондентів свідчить про домінування потреби у психологічній та емоційній підтримці, зокрема допомозі у подоланні тривоги, страху, стресу та наслідків втрат. Крім того, респонденти наголошують на необхідності стабільного житла, працевлаштування та відчуття впевненості у майбутньому. Важливим аспектом також є потреба у соціальному

прийнятті та інтеграції у нову громаду.

Отже, результати дослідження свідчать про те, що ВПО здебільшого отримують допомогу, проте вона має переважно інформаційний та матеріальний характер, тоді як потреба у психологічній підтримці залишається недостатньо задоволеною. Це зумовлює необхідність розвитку комплексних технологій соціальної роботи, що поєднують соціальну, психологічну та інтеграційну складові допомоги.

Встановлено, що процес адаптації ВПО має неоднорідний характер: поряд із достатньо високим рівнем часткової та повної адаптації значна частина респондентів продовжує відчувати труднощі, пов’язані з пристосуванням до нових умов життя. Найбільш суттєвими проблемами після переміщення є втрата соціальних зв’язків, погіршення психологічного стану, труднощі із забезпеченням житлом та працевлаштуванням, що свідчить про комплексний характер викликів, з якими стикаються внутрішньо переміщені особи.

Аналіз психоемоційного стану респондентів засвідчив високий рівень тривожності, емоційного напруження та наявність таких проявів, як пригнічений настрій, порушення сну, втома та зниження життєвої активності. Важливо, що більшість опитаних певною мірою відчувають потребу у психологічній підтримці.

Дослідження психосоціальних потреб показало, що першочерговими для ВПО залишаються базові соціально-економічні потреби, зокрема матеріальна допомога, забезпечення житлом та працевлаштування. Водночас значна частина респондентів потребує психологічної підтримки, що свідчить про поєднання матеріальних і психоемоційних труднощів у житті цієї категорії населення. Додатково виявлено недостатній рівень поінформованості щодо можливостей отримання психосоціальної допомоги.

Аналіз джерел підтримки засвідчив, що більшість ВПО отримують допомогу, переважно від державних структур, громадських організацій та волонтерів. Проте зміст цієї допомоги має переважно інформаційно-консультативний характер, тоді як більш глибокі форми психосоціальної

підтримки, такі як психологічне консультування, групова робота або арт-терапія, застосовуються обмежено. При цьому рівень задоволеності отриманою допомогою є переважно середнім, що свідчить про необхідність її вдосконалення.

Узагальнення результатів відкритих відповідей дозволило визначити основні незадоволені потреби ВПО, серед яких домінують потреби у психологічній підтримці, стабільності життєвих умов, соціальній інтеграції та відчутті безпеки і впевненості у майбутньому.

Отже, результати емпіричного дослідження підтверджують гіпотезу про те, що внутрішньо переміщені особи в умовах війни потребують комплексної психосоціальної підтримки, яка має поєднувати соціальні, психологічні та інтеграційні заходи.

3.2. Аналіз ефективності впроваджених технологій психосоціальної допомоги у діяльності соціальних служб

У сучасних умовах воєнного стану в Україні ефективність технологій психосоціальної підтримки визначається не лише обсягом наданих послуг, але й їх здатністю забезпечувати реальне покращення психоемоційного стану, соціальної адаптації та якості життя отримувачів допомоги.

Аналіз ефективності впроваджених технологій психосоціальної підтримки доцільно здійснювати з урахуванням таких критеріїв, як доступність послуг, їх відповідність потребам ВПО, результативність впливу на психоемоційний стан, а також рівень задоволеності отримувачів соціальної допомоги. З цього боку результати проведеного дослідження дозволяють здійснити комплексно оцінити зазначені аспекти.

Одним із основних показників ефективності є доступність психосоціальної допомоги. Отримані дані свідчать про те, що більшість респондентів, а саме 90%, отримували допомогу після переміщення, що свідчить про достатньо широкий

рівень охоплення ВПО соціальними послугами. Водночас аналіз показав, що основними джерелами допомоги є державні установи, громадські організації та волонтерські ініціативи, що підтверджує важливу роль міжсекторальної взаємодії у системі соціальної підтримки.

Разом із тим, незважаючи на високий рівень охоплення, виявлено певні обмеження щодо змісту та якості наданих послуг. Зокрема, встановлено, що переважно отримана респондентами психосоціальна допомога має інформаційно-консультативний характер – 43,3%, тоді як більш глибокі та спеціалізовані технології, такі як індивідуальне психологічне консультування, групова терапія або арт-терапія, застосовуються значно рідше. Це свідчить про те, що існуюча система психосоціальної підтримки орієнтована переважно на базові потреби інформування та супроводу, але недостатньо забезпечує комплексну психологічну допомогу.

Важливим критерієм ефективності є відповідність наданих послуг реальним потребам ВПО. Результати дослідження показали, що найбільш актуальними потребами є матеріальна допомога – 93,3%, забезпечення житлом та працевлаштування – по 73,3%, проте про потребу у психологічній підтримці зазначило лише 23,3% опитаних. Водночас аналіз фактично отриманої допомоги свідчить про часткову невідповідність між потребами та наданими послугами, оскільки психологічна підтримка, яка є важливою складовою адаптації, залишається недостатньо реалізованою на практиці.

Окремої уваги заслуговує оцінка впливу впроваджених технологій на психоемоційний стан ВПО. Дослідження показало, що значна частина респондентів продовжує відчувати тривогу, емоційне напруження, пригнічений настрій та інші прояви психологічного дискомфорту. Це свідчить про те, що наявні технології психосоціальної підтримки не повністю забезпечують стабілізацію психоемоційного стану отримувачів допомоги, що може бути пов’язано з їх недостатньою інтенсивністю, тривалістю або індивідуалізацією.

Разом із тим, позитивним аспектом є наявність часткової адаптації значної частини ВПО, що свідчить про певну ефективність соціальних технологій,

спрямованих на інтеграцію у нове середовище. Зокрема, соціальний супровід, інформаційна підтримка та діяльність громадських організацій сприяють покращенню доступу до ресурсів та формуванню умов для адаптації.

Важливим індикатором ефективності є рівень задоволеності отриманою допомогою. Результати дослідження показали, що 46,7% респондентів повністю задоволені отриманою підтримкою, тоді як 36,7% – частково задоволені, а 16,7% – не задоволені. Це свідчить про те, що хоча більшість отримувачів позитивно оцінює надану допомогу, існує потреба у підвищенні її якості та більш точному врахуванні індивідуальних потреб.

Суттєвою проблемою, що впливає на ефективність психосоціальної підтримки, є недостатній рівень інформованості ВПО щодо можливостей отримання відповідних послуг. Лише 43,3% респондентів зазначили, що знають, де можна отримати психосоціальну допомогу, тоді як решта або володіють цією інформацією частково, або не знають її взагалі. Це вказує на необхідність посилення інформаційно-просвітницької діяльності соціальних служб.

Аналіз відкритих відповідей респондентів дозволив додатково оцінити ефективність впроваджених технологій психосоціальної підтримки. Зокрема, встановлено, що ВПО відчувають недостатність психологічної допомоги, підтримки у подоланні тривоги, а також потребують більшої уваги до емоційного стану та соціальної інтеграції. Це свідчить про необхідність розширення спектра психосоціальних послуг та впровадження більш індивідуалізованих підходів до роботи з клієнтами.

Отже, проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що впроваджені технології психосоціальної допомоги у діяльності соціальних служб є частково ефективними. Вони забезпечують базовий рівень ВПО сприяють їх соціальній адаптації та задоволенню основних потреб, однак потребують подальшого вдосконалення. Зокрема, актуальними напрямами розвитку є розширення психологічних послуг, підвищення їх доступності, посилення індивідуального підходу, а також удосконалення інформаційної роботи.

3.3. Шляхи підвищення ефективності технологій соціальної роботи із забезпечення психосоціальної підтримки ВПО в умовах війни

Сучасні виклики, пов’язані з масовим переміщенням населення, зростанням рівня психоемоційного навантаження та ускладненням процесів соціальної адаптації, зумовлюють необхідність удосконалення існуючих підходів до організації соціальної допомоги.

Результати проведеного дослідження свідчать про наявність низки проблем у функціонуванні системи психосоціальної підтримки ВПО. Зокрема, встановлено, що попри достатній рівень охоплення допомогою, її зміст переважно обмежується інформаційно-консультативними послугами, тоді як потреба у глибшій психологічній підтримці залишається недостатньо задоволеною. Крім того, виявлено невідповідність між реальними потребами ВПО та формами наданої допомоги, а також недостатній рівень інформованості щодо можливостей отримання психосоціальних послуг.

Одним із провідних напрямів підвищення ефективності є впровадження комплексного підходу до психосоціальної підтримки ВПО. Такий підхід передбачає поєднання соціальних, психологічних та педагогічних технологій, що забезпечують всебічний вплив на особистість. Зокрема, важливо інтегрувати соціальний супровід, психологічне консультування, групову роботу, психоосвітні заходи та програми соціальної адаптації. Комплексність допомоги дозволяє не лише вирішувати окремі проблеми, але й сприяє відновленню цілісного психосоціального функціонування особистості.

Важливим напрямом є також розширення спектра психологічних послуг у системі соціальної роботи. Як показали результати дослідження, індивідуальне психологічне консультування, групова терапія, арт-терапія та психоосвітні програми застосовуються недостатньо активно. У зв’язку з цим доцільним є впровадження регулярних психологічних консультацій, створення груп підтримки для ВПО, а також організація тренінгів з розвитку стресостійкості, емоційної саморегуляції та адаптаційних навичок. Ефективними інструментами роботи з ВПО можуть бути когнітивно-поведінкова терапія (КПТ) та арт-терапія,

що сприяють зниженню рівня тривожності та розвитку адаптивних механізмів. КПТ зорієнтована на роботу з конкретними психологічними труднощами та пропонує практичні стратегії їх подолання, тоді як арт-терапія створює безпечний простір для емоційного самовираження, опрацювання переживань і стабілізації психоемоційного стану. Особливого значення набуває підтримка дітей, підлітків і сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах внаслідок війни. Діти, що пережили травматичний досвід воєнних подій, потребують стабільного та безпечного середовища, яке сприятиме відновленню відчуття захищеності та емоційної рівноваги. Для дорослих важливою складовою підтримки є допомога у визначенні нових життєвих орієнтирів, професійній самореалізації та відновленні соціальної активності.

Слід звернути увагу на явище переадаптації, що виникає в умовах радикальних змін життєвих обставин, спричинених екстремальними ситуаціями. Переадаптація особистості передбачає мобілізацію внутрішніх ресурсів, що спрямовані на відновлення життєвої стабільності. Цей процес характеризується активною взаємодією особистості із соціокультурним середовищем, у якому відбувається її подальше існування. Соціально-психологічна адаптація ВПО виявляється у інтеграції у нові соціальні групи, засвоєнні норм і правил соціальної взаємодії, а також у формуванні нового статусу. Водночас вагомого значення набуває аналіз труднощів і бар’єрів, що виникають у процесі пристосування до нових соціальних умов.

Для ефективного подолання психоемоційних труднощів внутрішньо переміщених осіб психологам і соціальним працівникам необхідно враховувати вплив стресових факторів на різних етапах вимушеного переміщення. Важливою складовою професійної діяльності є розроблення стратегій емоційної підтримки та соціально-психологічної реабілітації, що сприяють відновленню психологічної стабільності, адаптації та покращенню загального психосоціального стану ВПО. А тому важливим є підвищення доступності психосоціальних послуг. У сучасних умовах ефективним інструментом є використання цифрових технологій, зокрема онлайн-консультування, гарячих

ліній, мобільних додатків та платформ дистанційної підтримки. Це дозволяє охопити ширше коло отримувачів допомоги, зокрема осіб, які проживають у віддалених або прифронтових територіях. Крім того, доцільним є розвиток мобільних бригад соціально-психологічної допомоги, які можуть надавати підтримку безпосередньо за місцем проживання ВПО.

Також важливим чинником підвищення ефективності соціальної роботи є індивідуалізація підходів до надання допомоги. ВПО мають різний життєвий досвід, рівень психологічної стійкості, соціальні ресурси та потреби, що вимагає диференційованого підходу у роботі з ними. З цього погляду важливим є проведення оцінки потреб кожного отримувача послуг та розроблення індивідуальних планів соціального супроводу, що враховують специфіку його життєвої ситуації.

Особливої уваги потребує розвиток міжвідомчої та міжсекторальної взаємодії у сфері психосоціальної підтримки. Ефективна допомога ВПО можлива лише за умови координації діяльності державних органів, соціальних служб, закладів охорони здоров'я, освітніх установ, громадських та міжнародних організацій. Така взаємодія дозволяє забезпечити комплексний підхід до вирішення проблем та уникнути дублювання функцій.

Важливим напрямом є також підвищення рівня інформованості ВПО щодо можливостей отримання психосоціальної допомоги. Як показали результати дослідження, значна частина респондентів не володіє повною інформацією про доступні послуги. У зв'язку з цим доцільним є проведення інформаційних кампаній, створення доступних інформаційних ресурсів, поширення інформації через соціальні мережі, центри надання адміністративних послуг та соціальні служби.

Окремим напрямом є підвищення професійної компетентності фахівців соціальної роботи. Умови війни висувають нові вимоги до професійної підготовки соціальних працівників, зокрема у сфері кризового консультування, роботи з травмою, психосоціальної підтримки та міжкультурної комунікації. А тому надважливим є проведення тренінгів, підвищення кваліфікації, супервізії та

професійної підтримки фахівців.

Потребує уваги також впровадження технологій, що спрямовані на розвиток ресурсів самодопомоги та взаємодопомоги серед ВПО. Створення груп підтримки, ініціативних спільнот, програм наставництва сприяє формуванню соціального капіталу та підвищенню рівня соціальної згуртованості. Це, зі свого боку, позитивно впливає на процес адаптації та психологічне благополуччя.

Значну роль у підвищенні ефективності відіграє моніторинг та оцінка якості соціальних послуг. Регулярне проведення опитувань, аналіз задоволеності отримувачів послуг, оцінка результативності впроваджених програм дозволяють своєчасно виявляти проблеми та вдосконалювати діяльність соціальних служб.

Отже, підвищення ефективності технологій соціальної роботи із забезпечення психосоціальної підтримки ВПО в умовах війни можливе за умови впровадження комплексного підходу, розширення спектра психологічних послуг, підвищення їх доступності, індивідуалізації допомоги, розвитку міжсекторальної взаємодії, посилення інформаційної роботи та професійної підготовки фахівців. Реалізація зазначених заходів сприятиме підвищенню якості психосоціальної підтримки, покращенню адаптації внутрішньо переміщених осіб та їх інтеграції у нове соціальне середовище.

Підсумовуючи третій розділ, зазначимо, що згідно з результатами емпіричного дослідження встановлено, що процес соціальної адаптації ВПО має неоднорідний характер. Значна частина респондентів демонструє часткову або повну адаптацію до нових умов життя, однак водночас спостерігається наявність суттєвих труднощів, пов’язаних із втратою соціальних зв’язків, погіршенням психоемоційного стану, проблемами працевлаштування та забезпечення житлом. Було виявлено, що ВПО значною мірою відчувають тривогу, емоційне напруження, пригнічений стан. Це свідчить про потребу у системній психосоціальній підтримці.

У межах аналізу ефективності впроваджених технологій психосоціальної підтримки встановлено, що існуюча система соціальної допомоги забезпечує достатній рівень охоплення ВПО, однак має обмеження щодо змісту та якості

наданих послуг. Зокрема, домінують інформаційно-консультативні форми підтримки, тоді як більш глибокі психологічні технології, такі як індивідуальне консультування, групова робота або терапевтичні методики, застосовуються недостатньо. Рівень задоволеності отриманою допомогою є переважно середнім, що свідчить про необхідність її вдосконалення.

На основі отриманих результатів було визначено основні напрями підвищення ефективності технологій соціальної роботи із забезпечення психосоціальної підтримки ВПО. До них належать: впровадження комплексного підходу до надання допомоги, розширення спектра психологічних послуг, підвищення їх доступності, індивідуалізація соціальної роботи, розвиток міжсекторальної взаємодії, посилення інформаційно-просвітницької діяльності та підвищення професійної компетентності фахівців соціальної сфери.

ВИСНОВКИ

На сьогодні, попри значну кількість наукових досліджень, що присвячені проблемам внутрішньо переміщених осіб, увага науковців зосереджена на питаннях соціального захисту, матеріального забезпечення, правового статусу та на загальних аспектах психологічної допомоги переселенцям. Водночас недостатньо уваги приділено комплексному дослідженню технологій соціальної роботи із забезпечення психоцсоіальної підтримки ВПО в умовах війни, а саме особливостям адаптації різних категорій ВПО, аналізу ефективних сучасних практик психосоціальної допомоги та впровадженню нових підходів у діяльність соціальних служб. Це підкреслює актуальність обраної теми нашої роботи та зумовлює необхідність удосконалення технологій соціальної роботи в сучасних умовах.

У ході дослідження було виокремлено та обґрунтовано такі поняття: «технології соціальної роботи», «війна», «внутрішньо переміщені особи», «психосоціальна підтримка». Визначено, що технології соціальної роботи – це система методів, форм і засобів професійного впливу, що мають на меті розв’язання соціальних проблем та підтримку особистості, що перебуває у складних життєвих обставинах. Війна розглядається як організоване збройне протистояння, що має значні соціальні наслідки. Внутрішньо-переміщені особи визначаються як категорія населення, яка була змушена залишити місце свого постійного проживання через збройний конфлікт або інші небезпечні обставини, але залишились у межах країни.

Дослідження «Технології соціальної роботи із забезпечення психосоціальної підтримки ВПО в умовах війни» стало можливим завдяки застосуванню низьки наукових принципів: науковості, системності, комплексності, гуманізму, індивідуалізації, міждисциплінарності, практичної спрямованості, та методів: аналіз наукової літератури, узагальнення, порівняння, анкетування, кількісного аналізу, описовий, контент аналізу, проєктування.

Проведений аналіз дозволив сформувати цілісний психосоціальний

портрет ВПО в умовах війни, а також визначити основні проблеми, з якими вони стикаються. Основними наслідками внутрішньої міграції було визначено такі: порушення соціальних зв'язків, погіршення матеріального становища, втрата житла та роботи, необхідність адаптації до нових соціальних умов. Доведено, що пережитий досвід війни значно впливає на психоемоційний стан ВПО загалом та проявляється у підвищеній тривожності, емоційному виснаженні, депресивних станах, кризі ідентичності та труднощах соціальної інтеграції.

У ході дослідження було встановлено, що технології психосоціальної підтримки – це комплексна система соціальних, психологічних і педагогічних методів допомоги, що спрямовані на стабілізацію психоемоційного стану людини, відновлення її соціального функціонування та адаптацію до кризових умов життя. Ефективність психосоціальної підтримки визначається дотриманням принципів індивідуального підходу, конфіденційності, поваги до особистості, створення безпечного середовища та орієнтації на довготривалий результат.

Нормативно-правове та організаційне забезпечення соціальної допомоги ВПО в Україні формується на основі багаторівневої системи законодавчих, підзаконних та міжнародних нормативно-правових актів. Визначено, що головним законодавчим актом є Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». З'ясовано, що організаційна система підтримки ВПО охоплює діяльність органів державної влади, територіальних громад, центрів соціальних служб, громадських і міжнародних організацій. ВПО мають право на широкий спектр соціальних послуг.

Результати проведеного емпіричного дослідження свідчать про те, що ВПО в умовах війни стикаються з комплексом соціальних, економічних і психологічних труднощів, а це ускладнює процес їх адаптації до нових умов життя. Виявлено, що більшість респондентів перебувають у статусі ВПО понад три роки, а повністю адапту4вались лише 36,7% опитаних. Найбільш поширеними проблемами після переміщення є такі: втрата соціальних зв'язків (83,3%), психологічні труднощі (46,7%), проблеми з житлом (43,3%),

працевлаштування (26,7%). Дослідження показало високий рівень емоційного виснаження: 63,3% – відчувають пригнічений стан, 53,3% – мають порушення сну, 50% – втратили інтерес до життя. Встановлено, що 80% опитаних потребують психологічної підтримки у тій чи іншій сфері, проте психосоціальна підтримка переважно має інформаційно-консультаційний характер. Тоді як арт-терапія, індивідуальне психологічне консультування та групова терапія застосовуються вкрай обмежено. У ході дослідження було виявлено недостатній рівень проінформованості ВПО щодо можливостей отримання психосоціальної допомоги. Отримані результати підтверджують необхідність удосконалення технологій соціальної роботи та розширення саме комплексної психосоціальної підтримки ВПО в умовах війни.

У процесі дослідження було визначено основні шляхи оптимізації технологій соціальної роботи із забезпечення психосоціальної підтримки ВПО в умовах війни: 1) впровадження комплексного підходу до психосоціальної підтримки (соціальний супровід, психологічне консультування, заходи адаптації та реабілітації); 2) розширення спектра психологічних послуг; 3) підвищення доступності психосоціальної допомоги шляхом розвитку онлайн-консультування, гарячих ліній, мобільних бригад, цифрових сервісів; 4) індивідуалізація соціальної роботи з ВПО; 5) посилення міжсекторальної взаємодії; 6) активізація інформаційно-просвітницької роботи щодо шляхів отримання психосоціальної допомоги; 7) професійне зростання та підвищення компетентності соціальних працівників; 8) створення груп підтримки й соціальних спільнот ВПО; 9) систематичний моніторинг та оцінка якості соціальних послуг.

Отже, проведене теоретичне та емпіричне дослідження дає змогу підтвердити висунуту гіпотезу про те, що ефективність психосоціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб в умовах війни значно підвищиться за умови застосування сучасних технологій соціальної роботи, що передбачають комплексний підхід, поєднання психологічної та соціальної допомоги, а також урахування індивідуальних потреб ВПО.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Байдик В. В., Бондарук Ю. С., Гопкало Ю. П., Гніда Т. Б. та ін. Технології психосоціальної допомоги дітям і сім'ям, що опинились у складних життєвих обставинах внаслідок військових дій (з досвіду роботи). Київ : Ніка-Центр, 2021. 118 с.

2. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання : наук.-метод. посібник. Київ : ІЗМН, 1998. 204 с.

3. Біскуп М. В., Волинець Н. В. Соціально-психологічний портрет внутрішньо переміщених осіб. *Грааль науки.* 2024. № 40. С. 533–535.

4. Бондаренко Н. Б. Соціальна підтримка як загальнолюдська потреба в контексті вирішення завдань соціальної роботи з особами із проблемами психічного здоров'я. *Науковий вісник Ужгородського університету. Педагогіка. Соціальна робота*. 2016. Вип. 1. С. 58–62.

5. В Україні зростає кількість внутрішньо переміщених осіб. *DW. Made for minds.* 08.09.2025 URL : https://www.dw.com/uk/v-ukraini-zrostae-kilkist-vnutrisno-peremisenih-osib-oon/ a-73922743 (дата звернення: 15.03.2026).

6. Васильєва-Халатникова М. О., Протас О. Л. Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами: інноваційні практики допомоги та адаптації. *Ввічливість. Humanitas*. 2025. № 5. С. 3–11.

7. Вознесенська О. Л. Ресурси арт-терапії на допомогу вимушеним переселенцям : практичний посібник. Київ : Human Rights Foundation, 2015. 50 с.

8. Внутрішньо переміщеним особам. *Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України.* URL : https://www.msp.gov.ua/otrymuvacham-soc-pidtrymky/vnutrishno-peremishchenym-osobam (дата звернення 14.03.2026).

9. Войтенко О. В. Ефективні напрями психосоціальноїдопомоги ВПО під час війни в Україні. *Актуальні питання психології: теорія, методика, практика* : матеріали XI Всеукр. наук. інт.-конф., Умань, 10-11 жовт. 2022 р. Умань, 2022. С. 46–49.

10. Голотенко А. А. Особливості психосоціального благополуччя внутрішньо переміщених осіб. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціальна робота*. Київ, 2018. Вип. 1. С. 6–9.

11. Грабар Е. В., Антонюк В. В. Війна та внутрішньо переміщені особи: від аналізу проблеми до впровадження ефективних рішень. *Національні інтереси України.* 2024. № 3(3) С. 287–295.

12. Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам : постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 № 332. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-%D0%BF#Text (дата звернення: 19.03.2026).

13. Деякі питання надання одноразової грошової доплати окремим категоріям населення : постанова Кабінету Міністрів України 18.03.2026 № 341. URL : https://www.kmu.gov.ua/npas/deiaki-pytannia-nadannia-odnorazovoi-hroshovoi-doplaty-okremym-katehoriiam-naselennia-341-180326 (дата звернення: 19.03.2026).

14. Деякі питання соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб та інших вразливих категорій осіб : постанова Кабінету Міністрів України від 26.01.2024 № 94 URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94-2024-%D0%BF#Text (дата звернення: 19.03.2026).

15. Дубініна Я. П. Оволодіння технологіями психосоціальної роботи як складова професійної підготовки фахівця з соціальної роботи. *Пізнавальний та перетворювальний потенціал історичної психології як науки* : матеріали IV міжнар. наук.-практ. інт.-конф. м. Одеса, 2 лютого-2 березня 2017 р. Одеса : Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2017. С. 131–132.

16. Зінченко О. С. Теоретичні засади дослідження соціально-психологічної адаптації внутрішньо переміщених осіб. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки.* 2015. № 4 (29). С. 47–53.

17. Ісаєва Н. С. Теоретико-правова характеристика визначення поняття «внутрішньо переміщені особи». *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 4. С. 70–75.

18. Карітас Запоріжжя : офіційний сайт. URL : https://zp.caritas.ua (дата звернення: 16.03.2026)

19. Кердивар В. В., Христенко В. Є. Синдром жертви у внутрішньо переміщених осіб із зони локального воєнного конфлікту. Харків, 2021. 143 с.

20. Ковтун Н. М., Коваленко О. В., Венцель Н. В. Внутрішньо переміщені особи в Україні та особливості їх реінтеграції в ситуації зростання соціальної транзитивності. *Львівський науковий форум* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. м. Львів, 5-6 травня 2020 р. Львів : Львівський науковий форум, 2020. С. 66–67.

21. Корпач Н. І. Соціальна робота з дослідження стану адаптації дітей внутрішньо переміщених осіб до нового соціального середовища. *Педагогічний часопис Волині*. 2018. № 1. С. 133–139.

22. Кулініченко В. В. Особливості надання психологічної допомоги вимушено переміщеним особам із наслідками травматизації. *Габітус*. 2023. № 49. С. 124–128.

23. Лукашевич М. П., Семигіна Т. В. Соціальна робота (теорія і практика) : підручник. Київ : Каравелла, 2009. 368 с.

24. Мазіна Н. Е. Соціально-економічна адаптація внутрішньо переміщених осіб: підходи до виміру. *Вісник Маріупольського державного університету. Філософія, культурологія, соціологія*. 2016. Вип. 12. С. 131–138

25. Малиновська О. М., Яценко Л. Д. Вимушена внутрішня міграція в Україні: наслідки та виклики суспільній стійкості. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2024. Вип. 1(30). С. 10–20.

26. Малиха М. І. До проблеми сутності поняття «внутрішньо переміщені особи»: державна політика та регіональна практика. *Грані*. 2015. № 8. С. 6–11.

27. Наливайко Л. Р., Орєшкова А. Ф. Внутрішньо переміщені особи: визначення поняття. *Право і суспільство*. 2018. № 1. С. 34–39.

28. Недря К. М. Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами в Україні. *Суспільство і особистість у сучасному комунікаційному дискурсі* : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф., Запоріжжя, 2 листоп. 2022 р. Запоріжжя, 2022. С. 40–43.

29. Николаєва В. І., Пономарьова В. М. Соціальна адаптація ВПО у територіальній громаді за новим місцем проживання в умовах воєнного стану. *Ввічливість. Humanitas*. 2023. №1. С. 79–85.

30. Осіпова Л. В. Проблеми забезпечення соціальної допомоги біженцям і вимушеним переселенцям та механізмам їх вирішення. *International Science Journal of Management, Economics & Finance. 2*024. № 3. С. 104–112.

31. Основні принципи психосоціальної підтримки. *Південно-Східне міжрегіональне управління Державної служби з питань праці.* URL : https://dp.dsp.gov.ua/novyny/osnovni-pryntsypy-psykhosotsialnoi-pidtrymky/ (дата звернення: 15.03.2026).

32. Педько К. В. Соціально-психологічні особливості вимушених переселенців. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка.* Чернігів, 2015. Вип. 128. С. 201–204.

33. Переміщені особи. Міжнародна федерація соціальних працівників, 2012. URL : http://ifsw.org/policies/displaced-persons (дата звернення: 10.03.2026)

34. Плескач Б. В., Уркаєв В. С. Соціально-психологічні аспекти психотерапевтичної допомоги внутрішньо переміщеним особам. *Актуальні проблеми психології.* Т. 3. Вінниця : ФОП Рогальська І. О., 2017. Вип. 13. С. 74–91.

35. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : закон України від 04.04.2025 № 1706-VII URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text (дата звернення: 20.03.2026).

36. Про облік внутрішньо переміщених осіб : постанова Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 № 509. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/509-2014-%D0%BF/ed20250408#Text (дата звернення: 20.03.2026).

37. Про соціальні послуги : закон України від 07.02.2026 №2671-VII URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text (дата звернення: 20.03.2026).

38. Психосоціальна допомога внутрішньо переміщеним дітям, їхнім батькам та сім'ям зі сходу України: посіб. для практиків соціальної сфери / за ред. Л. С. Волинець та ін. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Калита», 2015. 72 с.

39. Пундєв В. В., Вольська К. В. Психологічна допомога внутрішньо переміщеним особам в адаптації до нових умов життя. *Ментальне здоров'я.* 2024. № 3. С. 68–73.

40. Романова І. В., Балабанова К. В., Гуменникова Т. Р. До питання вибору шляхів психологічної допомоги внутрішньо переміщеним особам (ВПО). *Теоретичні і прикладні проблеми психології та соціальної роботи*. 2023. № 2. С. 110–122.

41. Сахарук Ю. П. Сучасні підходи до соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами в умовах воєнного стану. *Публічне управління та соціальна роботи.* 2024. Т. 2. С. 72–79.

42. Семигіна Т. В., Гусак Н. Є., Трухан С. О. Соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб. *Український соціум.* 2015. № 2. С. 65–72.

43. Семигіна Т. В. Сучасна соціальна робота. Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с.

44. Сільвестрова О. Ю. Технології соціальної допомоги : навч. посіб. Луцьк : ЛНТУ, 2023. 104 с.

45. Соціальна робота : технологічний аспект : навч. посіб. / за ред. А. Й. Капської. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 352 с.

46. Сучасні теорії соціальної роботи : Антологія / упоряд.: Т. В. Семигіна. Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2021. 160 с.

47. Сьомкіна І. С. Соціально-педагогічна робота з сім'ями вимушених переселенців: стан та перспективи. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна».* 2015. № 11. С. 102–105.

48. Титаренко Т. М., Дворник М. С., Климчук В. О. Соціально-психологічні технології відновлення особистості після травматичних подій : практ. посіб. / за наук. ред. Т. М. Титаренко. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2019. 220 с.

49. Тітар О. І. Поняття та критерії адаптації й інтеграції внутрішньо переміщених осіб і умови скасування статусу переселенця. *Соціологія. Український соціум.* Кив, 2016. № 4 (59). С. 57–68.

50. Трубавіна І. М. Проблеми внутрішньо переміщених осіб в Україні як основа соціально-педагогічної роботи з ними. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології.* 2015. № 8 (52). С. 434–446.

51. Фуштей О. В., Ландік К. А. Проблеми адаптації внутрішньо переміщених осіб в умовах воєнного часу. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія.* 2024. Вип. 78. С. 47–51.

52. Хотенюк І. М. Психологічні особливості внутрішньо переміщених родин, які мають дітей з особливими освітніми потребами. *Особлива дитина: навчання і виховання.* 2025. № 118(2). С. 168–180.

53. Шахрай В. М. Технології соціальної роботи : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 464 с.

54. Шульга Г. Б., Бугайчук І. М. Особливості соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами. *Особистість та екологічні проблеми.* 2025. № 4(3). С. 64–69.

55. Юрків Я. І., Ліканов Д. В. Труднощі соціально-психологічної адаптації вразливих верств внутрішньо переміщених осіб до нових умов життя. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : «Педагогіка. Соціальна робота».* 2021. Вип. 1(48). С. 469–472.

56. Яворська Г. М. Концепт «війна»: семантика і прагматика. *Стратегічні пріоритети. Серія : Філософія.* 2016. № 1(38). С. 14–23.

57. Якщо в Україні ви є внутрішньо переміщеною особою, особою, яка постраждала від війни, або особою, яка повернулась. *UNCHR. The UN Refugee*

Agency. URL : https://help.unhcr.org/ukraine/uk/welcome/if-you-are-an-internally-displaced-person-in-ukraine/ (дата звернення: 14.03.2026).

58. Dembitskyi S., Sydorov M., Moskotina R., Zlobina O., Kovalska Y. Effect of war and displacement on psychological distress: a study of Ukrainian Citizens *Innovation: The European Journal of Social Science Research*. 2025. V. 38. P.137–151.

59. Snoubar Y., Piontkivska O., Stulnikova L. Mental health and psychosocial well-being of Ukrainian social work students affected by Russia's full-scale invasion. *The British Journal of Social Work*. 2025. V. 55, P. 2894–2916.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета соціологічного дослідження на тему «Технології соціальної роботи із забезпечення психосоціальної підтримки ВПО в умовах війни»

Шановний(а) учаснику(це)!

Запрошуємо Вас взяти участь у дослідженні, присвяченому вивченню особливостей психосоціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб в умовах війни.

Це опитування є частиною дипломного дослідження, що має на меті дослідити особливості адаптації ВПО до нових умов життя, визначити основні психосоціальні труднощі, а також оцінити ефективність надання соціальної та психологічної допомоги.

Ваша участь допоможе краще зрозуміти потреби ВПО та визначити шляхи вдосконалення технологій соціальної роботи й психосоціальної підтримки в умовах війни.

Опитування анонімне. Усі отримані дані будуть використані лише в узагальненому вигляді для наукових цілей. Заповнення анкети займе приблизно 5-7 хвилин.

Блок 1. Загальні відомості.

1. Стать:
   - жіноча
   - чоловіча
2. Вік:
   - 18-25
   - 26-40
   - 41-60
   - 60+
3. Ваш статус:
   - внутрішньо переміщена особа

- повернувся/лась після переміщення

4. Тривалість перебування у статусі ВПО:

- до 6 місяців
- 6-12 місяців
- 1-2 роки
- 3-4 роки

5. Ви переїхали разом із сім’єю:

- так
- ні
- частково

Блок 2. Соціальна адаптація

6. Як Ви оцінюєте свій рівень адаптації до нового місця проживання?

- повністю адаптувався/адаптувалась
- частково адаптувався/лась
- важко адаптуватись
- не адаптувався/лась

7. Що було для Вас найскладнішим після переміщення? (можна обрати кілька варіантів)

- пошук житла
- працевлаштування
- втрата соціальних зв’язків
- психологічний стан
- інше

8. Якщо Ви у попередньому питані відповіли «інше», вкажіть тут, що саме:

_____

9. Чи відчуваєте Ви труднощі у спілкуванні з новим оточенням?

- так
- частково
- ні

Блок 3. Психологічний стан.

10. Як часто Ви відчуваєте тривогу або напруження?

- часто
- іноді
- рідко
- ніколи

11. Чи спостерігаєте Ви у себе: (можна обрати кілька варіантів)

- порушення сну
- постійну втому
- пригнічений настрій
- дратівливість
- відсутність інтересу до життя
- не спостерігаю

12. Чи відчуваєте Ви потребу у психологічній підтримці?

- так
- частково
- ні

Блок 4. Психосоціальні проблеми.

13. Яка допомога є для Вас найбільш необхідною? (оберіть три варіанти)

- психологічна підтримка
- матеріальна допомога
- житло
- працевлаштування
- медична допомога
- юридична допомога

14. Чи знаєте Ви, де можна отримати психосоціальну допомогу?

- так
- частково
- ні

Блок 5. Джерела підтримки.

15. Чи отримували Ви допомогу після переміщення?

- так
- ні

16. Якщо так, то від кого саме? (можна обрати кілька варіантів)

- держава
- громадські організації
- волонтери
- родичі/друзі
- не отримував/ла

17. Які саме види психосоціальної підтримки Ви отримували після переміщення? (можна обрати кілька варіантів)

- індивідуальне психологічне консультування
- групові заняття (тренінги, групи підтримки
- онлайн-консультації (телефон, месенджери, онлайн-платформи)
- соціальний супровід (допомога соціального працівника)
- інформаційно-консультативна допомога
- арт-терапія/творчі заняття
- психоосвітні заходи (лекції, вебінари)
- не отримував/ла психосоціальної допомоги

18. Наскільки Ви задоволені отриманою допомогою?

- повністю задоволений/на
- частково задоволений/на
- незадоволений/на

Дякуємо за участь в опитуванні!

Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, Мадін Артур Петрович, студент 4 курсу, форма навчання денна, факультет соціології та управління, спеціальність «соціальна робота», освітньо-професійна програма «соціальна робота», адреса електронної пошти: arturmadin369@gmail.com,

− підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Технології соціальної роботи із забезпечення психосоціальної підтримки ВПО в умовах війни» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений;

− заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

− згоден на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата_____Підпис_____ПІБ (студент) Мадін А. П.

Дата_____Підпис_____ПІБ (науковий керівник) Сорокіна О. С.